

MASARYKOVA UNIVERZITA

Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

**Spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga
v oborech vzdělání na odborném učilišti pro tělesně postižené**

Bakalářská práce

Brno 2014

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Ilona Fialová, Ph.D.

Vypracovala:

Lenka Galandrová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 SB., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

V Brně dne 2014

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Mgr. Iloně Fialové, Ph.D za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěla k vypracování této bakalářské práce. Dále děkuji SŠ F. D. Roosevelta za poskytnuté informace a konzultace.

Obsah

Úvod.....	5
1 Specifika vzdělávání žáků na odborném a středním odborném učilišti pro tělesně postižené.....	6
1.1 Legislativa umožňující vzdělávání žáků s tělesným postižením na odborném a středním odborném učilišti.....	6
1.2 Charakteristika žáka s tělesným postižením	9
1.3 Učitel odborného výcviku v historickém kontextu.....	11
1.4 Profese učitele odborného výcviku v současnosti	13
2 Funkce asistenta pedagoga.....	17
2.1 Historie profese asistenta pedagoga.....	17
2.2 Funkce asistenta pedagoga v současnosti	18
2.3 Náplň práce asistenta pedagoga	22
2.4 Význam spolupráce učitele a asistenta pedagoga	24
3 Vliv spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga na vzdělávání žáků se zdravotním postižením v odborném výcviku na odborném učilišti pro tělesně postižené.....	26
3.1 Cíl výzkumného šetření, výzkumné otázky, metodologie	26
3.2 Charakteristika výzkumného prostředí a vzorku	28
3.3 Interpretace výzkumného šetření – kazuistiky.....	29
3.4 Závěry šetření.....	42
Závěr	44
Shrnutí	45
Summary	46
Použitá literatura	47
Seznam příloh	50

Úvod

V současné době pracuji jako učitelka odborného výcviku na střední škole pro tělesně postižené. Součástí této školy je i střední odborné učiliště a odborné učiliště, kde se žáci vzdělávají v několika oborech vzdělání. Mám dlouholetou praxi ve školství, pracovala jsem jako učitelka odborného výcviku na „běžném“ středním odborném učilišti. Na škole pro tělesně postižené jsem začala pracovat nejprve jako asistentka pedagoga a zde jsem získávala svoje první zkušenosti se žáky s tělesným postižením. Zvláště mě zajímala náplň práce asistenta pedagoga v odborném výcviku, hlavně proto, že mi je tato oblast výuky blízká. Zjistila jsem, že se práce asistenta pedagoga v teoretickém vyučování a v odborném výcviku velmi liší. Odborný výcvik má specifické nároky na žáka, učitele odborného výcviku, asistenta pedagoga i jejich spolupráci. Cílem této bakalářské práce je upozornit na důležitost a nezbytnost spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga k dosažení vysokých nároků, které odborný výcvik na pedagogické pracovníky klade. První kapitola má dvě roviny. Úvodní rovina se zabývá legislativou umožňující vzdělávání žáků na speciální škole a charakteristikou postiženého žáka obecně. Druhá rovina je zaměřena na učitele odborného výcviku nejprve v historickém a následně i v současném kontextu. Následující kapitola je věnována funkci asistenta pedagoga, a to od počátku vzniku této profese až po současnost, náplň jeho práce i význam spolupráce s učitelem. Ve třetí stěžejní kapitole je popsán hlavní cíl výzkumu, výzkumné otázky a metodologie. Formou výzkumu bude kvalitativní šetření, kdy osobně povedu rozhovory s učiteli odborného výcviku, asistenty pedagoga, žáky a jejich rodiči. Touto prací chci získat informace o tom, jaký vliv má spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga na vzdělávání žáků v odborném výcviku.

1 Specifika vzdělávání žáků na odborném a středním odborném učilišti pro tělesně postižené

1.1 Legislativa umožňující vzdělávání žáků s tělesným postižením na odborném a středním odborném učilišti

Listina základních práv a svobod, spolu s ústavním zákonem č. 23/1991 Sb., zaručujevšem občanům právo na bezplatné vzdělání ve státních základních a středních školách.

Střední školy se zaměřením na žáky se specifickými vzdělávacími potřebami zajišťují žákům úplné střední odborné či odborné vzdělání a připravují je pro praxi nebo k dalšímu studiu na vyšších odborných školách a vysokých školách. Střední vzdělání poskytují i odborná a střední odborná učiliště pro žáky se zdravotním postižením, praktické školy jednoleté a praktické školy dvouleté.

Úplné střední vzdělání zajišťují gymnázia, a to čtyřletá nebo víceletá. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G, 2007) je určen pro tvorbu ŠVP, který umožňuje modifikaci vzdělávacího obsahu pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a mimořádně nadané žáky. Úplné střední odborné vzdělání poskytují střední odborné školy, kde jsou vyučovány všeobecně vzdělávací a odborné předměty ukončené maturitní zkouškou. Školy umožňující vzdělávání žákům se speciálními vzdělávacími potřebami zpracovávají Rámcové vzdělávací programy (RVP SOV) pro jednotlivé kmenové obory vzdělání, které slouží jako podpora při vytváření ŠVP. Praktické školy jednoleté (RVP 78-62-C/001) a dvouleté (RVP 78-62-C/002) jsou určeny převážně pro absolventy základních škol praktických a speciálních (Fialová, I., 2011).

Odborná a střední odborná učiliště pro tělesně postižené jsou zařazeny do sítě středních škol a jsou součástí vzdělávací soustavy. Účelem jejich zřizování je poskytování vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, což jsou žáci se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním. Jejich činnost je vymezena zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) a ve znění pozdějších předpisů, zaveden systém více úrovní tvorby vzdělávacích programů. Rámcové vzdělávací programy středního odborného vzdělávání byly vytvářeny postupně od roku

2007 do roku 2012 pro každý obor vzdělání. Školy jsou povinny postupovat podle vydaných RVP, tj. zpracovat školní vzdělávací program.

Dále vzdělávání zajišťuje vyhláška č. 147/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných s využitím vyrovnávacích a podpůrných opatření. Vyrovnávacími opatřeními se rozumí využívání pedagogických, nebo speciálně pedagogických metod a postupů, které odpovídají vzdělávacím potřebám žáků, poskytování individuálního přístupu v rámci výuky, využívání poradenských služeb školy a školských poradenských zařízení, individuálního vzdělávacího plánu a služeb asistenta pedagoga. Zatímco podpůrnými opatřeními se rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů, zařazení předmětů speciálně pedagogické péče, snížení počtu žáků ve třídě nebo studijní skupině nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka.

Střední odborná učiliště a odborná učiliště poskytují poměrně široký výběr možností profesní přípravy, z nichž si mohou žáci zvolit obor vzdělání podle svých zájmů a schopností. Výuka v teoretické části vzdělávání navazuje na rámcový vzdělávací program základní školy, jehož učivo doplňují a prohlubují. Do odborného učiliště se přijímají převážně absolventi základní školy praktické. U těchto dvou vzdělávacích institucí je struktura a organizace práce velmi podobná. Délka studia je na dva nebo tři roky a studium je ukončeno závěrečnou zkouškou s vydáním vysvědčení a výučním listem u dvouletých (kategorie H). V květnu 2008 vydalo Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR dokument MŠMT č. j. 6 907/2008-23 Vydání rámcových vzdělávacích programů. RVP jsou zpracovány pro jednotlivé obory středního odborného vzdělání (Fialová, I. 2011).

Počty žáků při vzdělávání žáků se zdravotním postižením upravuje § 10 vyhlášky č. 73/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb. Ve třídě běžné střední školy či konzervatoře lze s přihlédnutím k rozsahu speciálních vzdělávacích potřeb žáků individuálně integrovat nejvýše 5 žáků se zdravotním postižením.

Třída zřízená speciálně pro žáky se zdravotním postižením má nejméně 6 a nejvíce 14 žáků s přihlédnutím k věku a speciálním vzdělávacím potřebám žáků. Třída speciálně zřízená pro žáky s těžkým zdravotním postižením má nejméně 4 a nejvíce 6 žáků.

Při odborném výcviku na odborném a středním odborném učilišti samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením se skupiny naplňují do počtu podle zvláštního právního předpisu, v ostatních případech se skupina při praktickém vyučování naplňuje do počtu 6 žáků.

Je zde kladen velký důraz na odbornou připravenost pedagogů, jejich charakterové vlastnosti a občanské postoje. Žákům je umožněno rozvíjet svůj vnitřní potenciál, získávat nové znalosti, vědomosti a dovednosti tak, aby vedly k jejich lepšímu uplatnění na trhu práce a k sociální integraci. Nezbytným předpokladem úspěšného studia na speciální škole je podpora vstřícného školního klimatu. Střední školy i odborná a střední odborná učiliště pro tělesně postižené mají zajištěn bezbariérový přístup i veškerý přesun po budově. Samozřejmostí jsou toalety a hygienická zařízení pro žáky na invalidním vozíku. Zajištěna je též pečovatelská služba pro pomoc při hygieně a stravování.

Individuální vzdělávací plán (dále jen IVP) se stanoví v případě potřeby především pro individuálně integrovaného žáka, žáka s hlubokým mentálním postižením, případně také pro žáka skupinově integrovaného nebo pro žáka speciální školy. Vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, závěrů speciálně pedagogického vyšetření, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením, nebo doporučení registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost či odborného lékaře, vyjádření zákonného zástupce žáka nebo i zletilého žáka. Je závazným dokumentem pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka, stává se součástí dokumentace. Musí obsahovat údaje o způsobu, rozsahu a zdůvodnění poskytování individuální speciálně pedagogické nebo psychologické péče. Dále o časovém a obsahovém rozvržení učiva, včetně případného prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání, o cíli vzdělávání, o způsobech zadávání úkolů, cílech vzdělávání a hodnocení, případně úpravách konání závěrečných zkoušek. V případě žáka střední školy se sluchovým postižením se uvádí potřebnost nezbytných tlumočnických služeb a jejich rozsah, případně další úprava organizace vzdělávání. Důležitý je seznam kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů nezbytných pro výuku žáka nebo pro konání příslušných zkoušek. Jmenovitě se uvádí pedagogický pracovník školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka. Pokud se jedná o integrovaného žáka, uvádí se návrh

případného snížení počtu žáků ve třídě. Důležité je i uvést předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků nad rámec prostředků státního rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu, a také závěry speciálně pedagogických, popřípadě psychologických vyšetření [MŠMT on-line].

Dle vyhlášky č. 147/2011Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, kterou se mění Vyhláška č. 73/2005Sb., je individuální vzdělávací plán vypracován zpravidla před nástupem žáka do školy, nejpozději však 1 měsíc po nástupu žáka do školy nebo po zjištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka, může být doplňován a upravován v průběhu celého školního roku podle potřeby. Za jeho zpracování odpovídá ředitel školy, tvoří se ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka nebo se zletilým žákem, který tuto skutečnost potvrdí svým podpisem. Školské poradenské zařízení sleduje a dvakrát ročně vyhodnocuje dodržování postupů a opatření stanovených v IVP a poskytuje žákovi, škole i zákonnému zástupci žáka poradenskou podporu. V případě nedodržování stanovených opatření informuje o této skutečnosti ředitele školy [MŠMT on-line].

1.2 Charakteristika žáka s tělesným postižením

„Tělesná postižení jsou přetrvávající nápadnosti, snížené pohybové schopnosti s dlouhodobým nebo podstatným působením na kognitivní, emocionální a sociální výkony. Řadíme mezi ně vady pohybového a nosného ústrojí, tzn. kostí, kloubů, šlach, svalů a cévního zásobení. Dále pak poškození nebo poruchy nervového ústrojí, pokud se projevují narušenou hybností“ (Renotiérová, M., Ludvíková, L. 2003, s. 204).

Postižení pohybového aparátu můžeme rozdělit dle pohyblivosti jedince na - lehké: schopnost samostatného pohybu, středně těžké: umožňuje pohyb s pomocí ortopedických pomůcek, těžké: neschopnost samostatného pohybu.

Dále lze tělesné postižení členit z hlediska hybnosti. Postižení dolních končetin ovlivňuje možnost samostatného pohybu tím i nezávislost na jiných lidech, možnost získávání zkušeností a poznatků, nezbytná je prostorová orientace.

Postižení horních končetin se odráží v oblasti sebeobsluhy, negativně ovlivňuje jakoukoli pracovní činnost.

Zatímco postižení mluvidel a mimiky je zásadní pro rozvoj a užívání verbální i neverbální komunikace, vyjadřování emocí; význam pro uplatnění člověka

s pohybovým postižením ve společnosti, na trhu práce, akceptaci druhými lidmi. Velmi častá bývá kombinace všech tří druhů postižení.

Pohybové neboli ortopedické vady můžeme dále dělit podle postižené části těla. Rozeznáváme skupinu obrn centrálních a periferních, deformace, malformace a amputace. Mezi další příčiny postižení pohybového ústrojí zařazujeme nemoci (např. roztroušená skleróza, myopatie, mozkové záněty, mozkové nádory, mozkové příhody apod.). Komplikovaným postižením jsou stavy po mozkových nádorech, které mohou zanechat po operaci následky v pohybové oblasti a také v oblasti řeči, kdy dochází k poruše zvané afázie.

Ve školách se můžeme setkat také s úrazy a s jejich trvalými následky (např. poranění míchy, horních a dolních končetin apod.). Traumatické obrny vznikají při úrazu, který způsobuje buď otevřené, nebo uzavřené poranění hlavy různého stupně. Od nejlehčích, kterým je otřes mozku až po nejtěžší zhmoždění mozku. Obrna míchy nastává vlivem různých onemocnění, ale v současné době je častou příčinou úraz páteře s následným poraněním míchy. Celkový stav postiženého a zachování pohybové schopnosti závisí na tom, do jaké míry byla mícha poškozena a ve kterém místě byla zasažena. Úrazy hlavy a míchy vznikají v důsledku např. dopravních nehod, u dětí často nevhodnou herní aktivitou a sportem. Jejich prevence se často podceňuje, přestože jsou spojeny s rizikem závažných trvalejších poruch v oblasti psychických funkcí a mohou vést ke změně osobnosti.

Časté následky úrazů bývají poruchy kognitivních funkcí, poruchy řeči, pozornosti, vnímání, poruchy paměti a učení, poruchy ve zpracování informací (Čadová, E. 2012).

Hybnost neboli motoriku definujeme jako veškeré pohyby živých organismů, což zahrnuje celou škálu od pohybů reflexních, mimovolních až po pohyby řízené (volní), bez ohledu na to, zda probíhají jako jednotlivé pohybové dovednosti, nebo automatické návyky (Renotířová, M., Ludvíková, L. 2003). Poruchy hybnosti mají nesporné důsledky zasahující do kvality života jedince ve všech oblastech. Příčinou mohou být faktory dědičné, onemocnění či úrazy. Ovlivňují především jeho vývoj, a to jak tělesný, tak i smyslový a rozumový. Z hlediska fyzického vývoje dochází ke slábnutí a následné atrofii svalů. Postižení totiž způsobuje, že zasažené části pohybového aparátu jsou využívány jiným způsobem, než by tomu bylo u zdravého jedince, a část těla, která nemůže být plně zatížena, ochabuje. Tomu můžeme do jisté míry předcházet pravidelným rehabilitačním cvičením s ohledem na typ a stupeň postižení. Pohybové omezení má vliv i na smyslový a rozumový vývoj, jenž je poznamenán nedostatkem

podnětů, které jsou hůře dosažitelné. Tělesně postižený jedinec je v poznávání omezen, zatímco zdravé dítě je neustálým přísunem impulzů z okolí motivováno k neustálému pohybu tak, aby na objekty svého zájmu dosáhlo a dokázalo vnímat všemi svými smysly. Rozhodující je míra postižení, čím těžší vada, tím více je pohyb omezen a tím více je tedy ovlivněn i smyslový a rozumový vývoj dítěte. Komplexní stimulace je narušena, a tím znemožňuje celistvé poznávání okolního světa (Renotiérová, M., Ludvíková, L. 2003).

1.3 Učitel odborného výcviku v historickém kontextu

Již od středověku až po první republiku učili řemeslu žáky a učně mistři nebo tovaryši pod vedením mistra. V období rozvoje řemesel a slučování do cechů byli nejlepší řemeslníci jmenováni mistrem podle cechovního práva na základě řemeslnické mistrovské zkoušky.

V období koncentrace výroby do manufaktur a továren byl nejlepší a nejuznávanější pracovník označován za mistra. Proto se souběžnou nebo také hlavní náplní práce mistra stala výuka řemeslu. Dnes v takzvaném odborném výcviku, či obecně v praktickém vyučování, bylo - také v návaznosti na historický vývoj - ponecháno vyučujícímu označení mistr (Čiháková, M., Havlíček, V. 2008).

Počátky učňovského školství, tedy vznik škol pro budoucí pracovníky, můžeme nalézt ve druhé polovině 18. století. První výskyt prvků kapitalistického způsobu výroby vedlo ke zvyšování nároků na pracovní síly. Tyto změny však vyžadovaly alespoň základní teoretické vzdělání učňů. Podle tereziánské školské reformy z roku 1774 se vzdělání mělo dosahovat v opakovacích, tzv. triviálních školách, kde se vždy v neděli dopoledne opakovalo trivium (lat.), tj. tři základní úkony – čtení, psaní, počítání. Musíme si však uvědomit, že vzdělání poskytované v těchto školách bylo velmi primitivní, velmi záhy se jevílo jako nedostatečné. Od třicátých let 19. století se zásluhou pokrokové části české šlechty a vznikající české buržoazie začalo postupně objevovat nové pojetí vzdělávání učňů, a to tzv. pokračovací školy (Čadílek, M., Stejskalová P. 2003).

Vznik pokračovacího vzdělávání pro učně prosadily dvě významné skutečnosti. První z nich bylo vydání živnostenského řádu v roce 1859, který upravoval postavení podnikatelů (živnostníků) při provozování jejich činnosti (živnosti), a také pracovních poměrů jejich zaměstnanců (zejména dělníků). Po deseti letech (1869) následuje školská reforma. I když se živnostenský řád zabývá především praktickou přípravou učňů

k povolání, má také ustanovení o školní docházce pro učně a dává tak základ k duální přípravě učňů na povolání.

Na jedné straně funguje praktická příprava učně v dílně, na druhé straně pak teoretická příprava ve škole, bohužel bez užšího spojení.

Novela živnostenského řádu z roku 1907 se týkala např. tovaryšských zkoušek při řemeslných živnostech. Poprvé byly využity shromážděné otázky, které sloužily k usnadnění závěrečné zkoušky z odborných vědomostí. Od roku 1908 je školství podřízeno ministerstvu veřejných prací a to vydává učební osnovy pro všeobecné pokračovací školy. Jejich platnost přetrvávala až do roku 1930.

Rozpadem Rakouska – Uherska vzniká roku 1918 samostatná Československá republika s buržoazně demokratickým prostředím. V letech 1918-1938 bylo v přípravě na dělnická povolání dosaženo určitého pokroku, např. V kvantitativním rozvoji pokračovacích škol, avšak dualistická koncepce přípravy učňů zůstává. Významným dnem, který se zapsal do historie odborného školství v Československu, se stal 15. září 1925 kdy byla otevřena Baťova škola práce a bylo přijato prvních 80 žáků. Přiměla ho k tomu neuspokojivá úroveň absolventů odborných škol, kteří vycházeli z živnostenské školy. Proto se rozhodl vychovat si potřebné dělníky a odborníky sám.

Motto: Mým prvním úkolem nebylo vybudovat firmu. Musel jsem nejprve vychovat lidi, kteří budou dobře sloužit zákazníkům, a teprve s nimi jsem mohl firmu vybudovat.

Tomáš Baťa

I v těžké době nacistické okupace Československa mělo učňovské školství zhruba nezměněnou podobu. Fašistické Německo potřebovalo pro válečnou výrobu dobře fungující továrny a kvalifikované pracovníky, proto odborné a učňovské školství přežívá, ačkoli jiné vzdělávání skomírá (Čadílek, M., Stejskalová P. 2003).

Po únorových událostech roku 1948 se učňovské školství vyvíjelo v rámci tzv. jednotné školy. Na další vývoj ve společnosti, a tedy i ve školství, má vliv rozsáhlá restrukturalizace celého našeho hospodářství.

Po roce 1958 je učňovské školství opět začleněno do školské soustavy mezi školy druhého cyklu. Je vytvořena nová soustava vzdělávání učitelů a mistrů odborné výchovy i po stránce pedagogické. Mistři si již mohou chybějící pedagogické vzdělání doplnit formou doplňkového studia na některé z vyšších škol.

Po roce 1968 nastává pro společnost, a tím i pro resort školství, velice složité období. Ze školství odchází mnoho odborníků - nastává doba normalizace. Hlavním posláním pedagogů má být politická práce s mládeží. Tento trend v odborném a učňovském školství nutně vede k poklesu úrovně odborného vzdělávání, zejména v oblasti vývoje a osvojování si nových technologií západního světa. Uvolnění nastává až koncem osmdesátých let minulého století, kdy k nám začínají pronikat nové technologie, ale i nový náhled na celkové pojetí výchovy a vzdělávání.

V návaznosti na výrazné společenské změny po listopadových událostech v roce 1989 dochází zákonitě nejen ke strukturálním změnám, vzniká potřeba zásadním způsobem přetvořit celý školský systém. Nejdůležitější bylo vybudování pluralitní vzdělávací soustavy, kde budou mít své místo také soukromé a církevní školy. Bylo nutné změnit náplň některých předmětů a usilovat o takovou změnu školství, která bude mládež vychovávat v demokratickém duchu.

„Od 1. 1. 2005 zákonem 563/2004 o pedagogických pracovnících dochází k zásadní změně. Mistři se konečně dočkali určitého zrovnoprávnění, které si právem zaslouží - stanou se z nich učitelé, a to učitelé odborného výcviku“.

(Učitelské noviny č. 38/2004)

1.4 Profese učitele odborného výcviku v současnosti

Učitel odborného výcviku je pedagogický pracovník, který se podílí podstatnou měrou na výchově mladých lidí v celém výchovně vzdělávacím procesu. Přípravuje mladé lidi na budoucí povolání a tím výrazně ovlivňuje jejich profesní budoucnost.

V odborném výcviku žákům předává vědomosti a učí je dovednostem ve svém oboru. Vede je k tomu, aby vlastním přemýšlením rozvíjeli získané poznatky a zdokonalovali svoji zručnost. Musí perfektně zvládat praktické dovednosti, které odpovídají jeho profesi - respektive specializaci, pomocí moderních metod vyučování umět své žáky zaujmout, a pro daný obor je motivovat.

Odborný výcvik vede cílevědomě a plánovitě, a v plné míře zde uplatňuje svoje dovednosti i zkušenosti, jak odborné, tak i pedagogické.

V kartotéce typových pozic jsou vymezeny činnosti učitele odborných předmětů. Nejprve vypracovávání a úpravy osnov, vzdělávacích odborných studijních skupin. Dále pak přednášení odborných předmětů a dozor nad prací žáků ve třídě, hlavě

nad dodržování disciplíny. Důležitá je příprava a ukládání a opravy různých cvičení, následné provádění zkoušek s cílem vyhodnotit pokrok žáků. Nemálo času musí učitel věnovat přípravám zpráv o práci žáků, zúčastňuje se porad s ostatními učiteli a také schůzek s rodiči. Nutná je spoluúčast na schůzích týkajících se výchovné a organizační činnosti, organizování a pomoc při zvláštních činnostech spojených s osnovami. Také pečlivé vedení administrativy spojené a evidencí pedagogické činnosti a vzdělávacích výsledků žáků, plnění všech souvisejících úkolů (Čiháková, M., Havlíček, V. 2008).

V zákoně č. 563/2004 Sb., konkrétně v prvním díle hlavy II § 3, věnujícím se předpokladům pro výkon funkce pedagogického pracovníka, se podrobně dočteme, jaké požadavky musí pedagogický pracovník splňovat. Musí být plně způsobilý k právním úkonům, také splňovat odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává. Být bezúhonný a zdravotně způsobilý. Důležité je prokázat znalost českého jazyka, není-li dále stanoveno jinak. Pro účely tohoto zákona se považuje za bezúhonného ten, kdo nebyl pravomocně odsouzen. Zejména za úmyslný trestný čin, nebo za trestný čin nedbalostní spáchaný v souvislosti s výkonem činnosti pedagogického pracovníka, pokud se na něj nehledí, jako by nebyl odsouzen. Toto fyzická osoba prokazuje před vznikem pracovněprávního vztahu předložením výpisu z evidence Rejstříku trestů, ten však nesmí být starší než 3 měsíce. Kdykoli v průběhu trvání pracovněprávního vztahu je pedagogický pracovník povinen předložit řediteli školy nebo řediteli zařízení sociální péče výpis z evidence Rejstříku trestů, pokud byl pravomocně odsouzen za trestný čin, jímž by mohl pozbýt předpoklad bezúhonnosti. Avšak uznávání odborné kvalifikace a splnění předpokladu bezúhonnosti u státních příslušníků členských států Evropské unie, případně jejich rodinných příslušníků, a státních příslušníků ostatních států se řídí zvláštními právními předpisy.

Zásadní význam pro učitele odborného výcviku je § 9 odstavec 4 zabývající se získáváním odborné kvalifikace nutné k výkonu povolání. Tuto kvalifikaci lze získat zejména podle § 9 odstavce 3 (viz níže), nebo středním vzděláním s výučním listem získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu, a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů střední školy nebo druhého stupně základní školy. Další možností je také vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy nebo

druhého stupně základní školy, nebo studiem pedagogiky. V § 9, odstavci 3, se dočteme, že učitel praktického vyučování získává odbornou kvalifikaci jednak vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu studijního oboru, který odpovídá charakteru praktického vyučování, a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na přípravu učitelů střední školy, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy, nebo studiem pedagogiky. Požadovanou kvalifikaci je možné také získat vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru, který odpovídá charakteru praktického vyučování, a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na přípravu učitelů střední školy, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy, nebo studiem pedagogiky. Další možností získání odborné kvalifikace je středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu, a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na přípravu učitelů střední školy, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy, nebo studiem pedagogiky s praxí v oboru v délce nejméně 3 let [MŠMT online].

„Je v tom jistý paradox. Nevzpomenou si na případ jiného povolání, u něhož se nejvyšší možné vzdělání vztahuje k vysokoškolskému diplomu a zároveň k vyučení. Na druhé straně snad každý ředitel učňovského zařízení vám potvrdí, že grunt vyučení a zvládnutí řemesla jsou pro mistry nenahraditelné. Když to zjednoduším, vyučený mistr obvykle nemusí před žáky myslet na to, jak vzít správně do ruky pilník.

Školský zákon předepisuje mistrům šedesátiminutovou hodinu. Navíc jejich úvazek není jako kolegů učitelů praktického vyučování na středních odborných školách 21 čtyřicetiminutových hodin týdně, nýbrž 30 až 35 hodin. Přitom jen z hlediska rizikovosti práce, třeba v dílně se stroji s obvodovou rychlostí šesti tisíc otáček za minutu, to má mistr náročnější. Nemám vůbec problém s tím, že si žák při praktickém výcviku zvyká na hodinový rytmus práce, který ho čeká v zaměstnání, ale s tím, jak

vysvětlit mistrům, že právě oni musejí učit 35 hodin týdně, kdežto učitelé praktického vyučování minimálně 21 hodin, když obsah jejich výuky je téměř stejný. Ještě hůř se ale bude vysvětlovat mistrům-vysokoškolákům, proč mají o dvě třídy nižší plat než třeba učitel všeobecných předmětů, samozřejmě také vysokoškolák. V platové oblasti, kde podle mě tak trochu zaspaly školské odbory, totiž ke zlepšení nedochází“ (Učitelské noviny č. 38/2004 tisk článku).

Shrnutí

Střední školy se zaměřením na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, což jsou žáci se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním, zajišťují žákům úplné střední odborné či odborné vzdělání a připravují je pro praxi nebo k dalšímu studiu na vyšších odborných školách a vysokých školách. Zde by měli mít splněny veškeré podmínky nutné k jejich optimální výchově, vzdělávání a celkovému rozvoji osobnosti. K dosažení tohoto nelehkého cíle je potřeba celá řada důležitých a navzájem souvisejících faktorů. Jsou zde kladeny vysoké nároky jak na materiální zajištění, tak na vzdělání a odbornost pedagogických pracovníků.

Střední vzdělání poskytují i odborná a střední odborná učiliště pro žáky se zdravotním postižením, která zajišťují svým žákům také odborný výcvik. Klíčovou postavou je zde učitel odborného výcviku. Jak v minulosti, tak i v současnosti mají učitelé odborného výcviku vliv na profesní budoucnost svých žáků, a to klade nemalé nároky na jejich profesní odbornost, pedagogické vzdělání i osobnostní a morální vlastnosti.

2 Funkce asistenta pedagoga

2.1 Historie profese asistenta pedagoga

Nejzásadnější koncepční změnou, k níž naše školství dospělo, je skutečnost, že výchova a vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením přestaly být doménou speciálního školství a v souvislosti s integračními trendy a trendy inkluzivního vzdělávání se staly záležitostí všech typů škol a školských zařízení (Teplá, M., Šmejkalová H. 2010).

Pozitivní zkušenosti ze zahraničí (např. Německa, Rakouska, Nizozemska, Dánska, Velké Británie atd.) a také požadavky Evropské agentury pro speciální vzdělávání (European Agency for Development in Special Needs Education), ve které má Česká republika od 1. 5. 2004 své zastoupení, si vyžádaly zajištění nezbytných podpůrných personálních služeb, posílených o profesi asistenta pedagoga (Teplá M., Šmejkalová H. 2010). Asistent pedagoga tedy patří mezi relativně novou profesy v našem školství. Je to pomocník pedagoga, který se významnou měrou podílí na edukačním a vzdělávacím procesu nejen ve škole, ale i v mimoškolní oblasti výchovy. O funkci asistenta pedagoga v rámci utvářející se legislativy se poprvé hovořilo v souvislosti s rozvojem přípravných tříd pro děti se sociálním znevýhodněním. Šlo o romského pedagogického asistenta, jehož posláním měla být práce v přípravných třídách (Palátová, H. 2012). u žáků se specifickými potřebami učení roli pomocného pracovníka učitele (současného asistenta pedagoga) zajišťovali buď pracovníci civilní služby, nebo samotní rodiče těchto žáků. V 90. letech docházelo ve školství k výrazné změně při poskytování a hrazení nákladů na služby tzv. asistenta ve třídě, v níž je začleněno dítě či žák s postižením. Tito asistenti (alternativně uváděni jako osobní asistenti, třídní asistenti či asistenti učitele) byli dosud placeni z prostředků na podporu zaměstnanosti místně příslušnými úřady práce (společensky účelné pracovní místo a veřejně prospěšná práce) (Valenta, M., Michalík, J. 2012). Tato nevyhovující situace si vyžádala změnu, proto v roce 2004 až 2005 vešly v platnost nové legislativní předpisy.

Parlament České republiky schválil definitivní verzi odst. 9) § 16 zákona č. 561/2004 Sb. (školský zákon) ve znění:

„Ředitel mateřské školy, základní školy, základní školy speciální, střední školy a vyšší odborné školy může se souhlasem krajského úřadu ve třídě nebo studijní skupině,

ve které se vzdělává dítě, žák nebo student se speciálními vzdělávacími potřebami, zřídit funkci asistenta pedagoga.“

Uvedené znění školského zákona tak představovalo završení tříleté snahy o zakotvení institutu „asistenta“ pro dítě a žáka se zdravotním postižením v rámci školské legislativy a tím i v rámci našeho školství.

M. Teplá, H. Šmejkalová (2007) v textu píše, že *„asistent pedagoga se stal pedagogickým pracovníkem s prioritním posláním podpořit integrování vzdělávání žáků se zdravotním postižením v hlavním vzdělávacím proudu, tzn. Na běžných mateřských, základních a středních školách, a žáků s těžkým zdravotním postižením ve školách samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením.“* odpovídajících specifickým potřebám žáků se speciálními vzdělávacími potřebami“ (M. Teplá, H. Šmejkalová 2007, s. 2).

2.2 Funkce asistenta pedagoga v současnosti

Ustanovení funkce asistenta pedagoga představuje novou podpůrnou službu umožňující kvalitnější vzdělávání nemalé části žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. V České republice jsou v současnosti zajišťovány prostřednictvím různých variant, odpovídajících specifickým potřebám žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. V resortu MŠMT je asistent pedagoga zařazen jako podpůrná služba při vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením. Jsou integrováni v běžných mateřských, základních, středních a vyšších odborných školách. U žáků s těžkým zdravotním postižením ve speciálních školách. Pro žáky se sociálním znevýhodněním (především romský asistent) působí převážně v přípravných třídách běžných i speciálních škol, ale také v běžných i speciálních školách.

V resortu MPSV působí osobní asistent- pracovník sociální péče jako sociální služba (Teplá, M., Šmejkalová, H. 2010).

Funkci asistenta pedagoga zřizuje ředitel školy na základě platné legislativy. Podá žádost u krajského úřadu, žádost o povolení zřídit místo asistenta pedagoga a o přidělení finančních prostředků. Je nutné doporučení školského poradenského zařízení jako pedagogicko - psychologické poradny (PPP) nebo speciálně - pedagogického centra (SPC).

Tato školská poradenská zařízení mají při zajišťování podpůrných služeb asistenta pedagoga zásadní význam. Jejich úloha spočívá v doporučení služby asistenta pedagoga, pokud je nezbytným předpokladem pro úspěšné vzdělávání dítěte, žáka nebo studenta se speciálními vzdělávacími potřebami. Vyjádření školského poradenského zařízení je zásadním podkladem pro ředitele školy ve smyslu ustanovení §16 odst. 9 školského zákona č. 561/2004 Sb.

PPP navrhují funkci asistenta pedagoga především na základě § 2 písm. d) a § 5 odst. 3 písm. b) vyhlášky č. 72/2005 Sb., novelizované vyhláškou 116/2011 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

SPC navrhují funkci asistenta pedagoga především na základě § 6 odst. 4. Písm. a) vyhlášky č. 72/2005 Sb., novelizované vyhláškou 116/2011 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Doporučení školského poradenského zařízení je poskytováno v souladu s § 7 odst. 2 vyhlášky č. 73/2005 Sb. novelizované vyhláškou 147/2011 Sb. Jedná se především o ustanovení týkající se zdůvodnění potřeby zřízení funkce asistenta pedagoga a doporučené náplně práce asistenta pedagoga.

Profese asistenta pedagoga je prvotně zakotvena v zákoně č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, v § 16, zaměřeném na vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami.

Služeb asistenta pedagoga je možné využít v rámci tzv. vyrovnávacích nebo podpůrných opatření. Tato opatření definuje Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb.

V § 7 výše jmenované vyhlášky jsou uvedeny hlavní činnosti asistenta pedagoga. Pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, při komunikaci se žáky a zákonnými zástupci žáků a komunitou, ze které žák pochází. Dále žáky podporuje při přizpůsobování se školnímu prostředí, pomáhá při výuce a při přípravě na výuku. U žáků s těžkým zdravotním postižením je nezbytná pomoc při sebeobsluze a pohybu během vyučování a při akcích pořádaných školou mimo místo, kde se převážně v souladu se zápisem do školského rejstříku uskutečňuje vzdělávání.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů řadí asistenta pedagoga mezi pedagogické pracovníky, kteří vykonávají přímou pedagogickou činnost. Přímou pedagogickou činnost, tedy vykonávají:

- a) učitel,
- b) vychovatel,
- c) speciální pedagog,
- d) psycholog,
- e) pedagog volného času,
- f) asistent pedagoga,
- g) trenér,
- h) vedoucí pedagogický pracovník.

V § 3 tohoto zákona jsou uvedeny předpoklady pro výkon funkce pedagogického pracovníka, který musí být plně způsobilý k právním úkonům, být bezúhonný a zdravotně způsobilý. Pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává, se musí prokázat odbornou kvalifikací a znalostí českého jazyka, není-li dále stanoveno jinak [MŠMT on-line].

Platové zařazení asistenta pedagoga ve školách zřizovaných státem, krajem, obcí a svazkem obcí ve smyslu nařízení vlády č. 469/2002 Sb., ve znění nařízení vlády č. 331/2003 Sb., katalog prací č. 2.16.3, se uskutečňuje na základě nejnáročnějších požadovaných činností a odborné kvalifikace. Platové zařazení je možné od 4. do 8. platové třídy podle požadavků školy a školského zařízení a náročnosti vykonávané práce. Asistent pedagoga je pedagogickým pracovníkem, proto mu náleží platový tarif podle přílohy č. 2 nařízení vlády č. 330/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a 8 týdnů dovolené [MPSV on-line].

Míru přímé pedagogické činnosti stanoví asistentu pedagoga ředitel školy nebo školského zařízení v rozpětí 20 až 40 hodin týdně podle potřeby školy či školského zařízení [MŠMT on-line].

Asistent pedagoga je dle zákona č. 563/2004 Sb. pedagogickým pracovníkem a zaměstnancem školy, proto se na něj vztahují stejné podmínky a možnosti dalšího vzdělávání, jako na kteréhokoliv jiného pedagogického pracovníka. S tím také ale souvisí podmínky a předpoklady, které musí splňovat.

Asistent pedagoga je pomocník pedagoga, učitele, který se může významnou měrou podílet na edukačním procesu nejen ve škole, ale i v oblasti mimoškolní výchovy. Jeho kompetence jsou legislativně vymezeny a upraveny v tom smyslu, že se podílí na podpůrném vzdělávání a integraci žáka (Průcha, J. 2009).

Na místa asistentů pedagoga bývají nejčastěji přijímáni lidé se středoškolským vzděláním, kteří si potřebnou odbornost doplní souběžně s výkonem práce absolvováním některého z akreditovaných kurzů. O práci asistentů pedagoga se často ucházejí také vysokoškolští studenti nebo čerství absolventi. Předpoklady pro tuto práci mají obvykle velmi dobré, přistupují k ní ale jako k „odrazovému můstku“ pro další kariéru, tím však z pohledu školy a začleněného žáka nejsou perspektivní (Uzlová, I. 2010).

Jakým způsobem může získat asistent pedagoga odbornou kvalifikaci, uvádí zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících, konkrétně §20 tohoto zákona. Především vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd. Jinou možností je možné kvalifikaci získat vyšším odborným vzděláním získaným studiem v akreditovaném vzdělávacím programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu pedagogických asistentů nebo sociální pedagogiku. Dostačující je i středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu pedagogických asistentů, nebo středním vzděláním s výučním listem získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání a studiem pedagogiky. Zejména pro funkci romského asistenta je dostačující základním vzděláním a absolvováním akreditovaného vzdělávacího programu pro asistenty pedagoga uskutečňovaného zařízením dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Podle vyhlášky 317/2005 Sb. o vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérnímu systému pedagogických pracovníků studiem pro asistenty pedagoga získává jeho absolvent znalosti a dovednosti v oblasti pedagogických věd, které jsou součástí jeho odborné kvalifikace. Studium se uskutečňuje v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků v délce trvání 120 vyučovacích hodin. Studium se ukončuje závěrečnou zkouškou před komisí. Po jejím úspěšném složení získává absolvent osvědčení [MŠMT on-line].

2.3 Náplň práce asistenta pedagoga

Funkci Asistenta pedagoga pro žáky se zdravotním postižením stanoví do podkladů Speciálně pedagogické centrum nebo pedagogicko-psychologická poradna. Nezbytný je časový rozsah jeho podpory včetně doporučené pracovní náplně.

V § 16, odst. 10 Školského zákona 561/2004 Sb. je ukotvena funkce asistenta pedagoga. Pro jeho zřízení je nutné mít souhlas poradenského zařízení. Podrobný rozsah pracovní náplně asistenta pedagoga je vymezen ve vyhlášce č. 147/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., §7, odst. 1. (Bartoňová, M., Vítková, M. 2011) Ekonomické zabezpečení funkce asistenta ve školách a školských zařízeních je zakotveno ve vyhlášce č. 492/2005 Sb., o krajských normativch [MŠMT on-line]. Podpůrná služba asistenta pedagoga se doporučuje upřednostnit v 1. třídách školy, v dalších postupných ročnících se předpokládá postupné omezování asistenční služby v souladu s věkovým i sociálním osamostatňováním žáků. Rozhodující je však aktuální stav žáků se zdravotním postižením, jejich individuální potřeby a z nich vyplývající potřeba podpory asistenční službou.

Náplň práce asistenta pedagoga stanoví ředitel školy. Ten též jednoznačně určí příslušné kompetence všem pedagogickým pracovníkům, kteří souběžně zabezpečují výchovně vzdělávací činnost ve třídě, oddělení nebo výchovné skupině. Doporučuje se, aby vzdělávací činnost řídil učitel vyučovacího předmětu, který koordinuje působení dalších spolupracovníků - dalšího učitele nebo vychovatele ve třídě a asistenta pedagoga tak, aby vzdělávání svěřených žáků včetně žáka/žáků se zdravotním postižením probíhalo co nejučinněji. Funkci asistenta pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním lze ustanovit zejména pro žáky z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením. Je vhodné, aby asistent pedagoga dobře znal prostředí, z něhož v převážné většině žáci pocházejí, např. z romské komunity. Hlavními cíli činnosti asistenta pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním jsou podpořit optimální sociálně-kulturní integraci žáků do školního prostředí a do společnosti. Náplň práce asistenta pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním stanovuje ředitel školy s ohledem na cíle vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Hlavní činností asistenta pedagoga je pedagogická asistence učitelům při výuce, pomoc žákům a jejich rodičům při aklimatizaci na školní prostředí, zapojení kulturně specifického prostředí žáků do vzdělávacího procesu ve škole, pomoc žákům při přípravě na vyučování, spolupráce s učitelem při komunikaci s rodiči žáků a s komunitou v místě školy.

Asistent pedagoga se výrazně uplatňuje ve školách a třídách s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří se neobejdou bez odborné pomoci asistenta. Asistent jim zprostředkovává učivo podle individuálního vzdělávacího programu (dále jen IVP) s ohledem na druh a stupeň jejich postižení, pomáhá jim zapojit se do sociálního dění ve třídě nebo zprostředkovává komunikaci. Spolu s učitelem se podílí na tvorbě IVP, navrhuje užití pomůcek, výukových metod apod. (Průcha, J. 2009). O. Zelinková (2001) vysvětluje individuální vzdělávací program jako závazný pracovní materiál sloužící všem, kteří se podílejí na výchově a vzdělávání žáků se zdravotním postižením a žákům integrovaným.

J. Jíšová (2012) upozorňuje, že vykonávání profese asistenta pedagoga s sebou kromě zážitků intenzivního uspokojení z dobře vykonávané a smysluplné práce může přinášet také řadu úskalí a obtíží. Z každodenní intenzivní práce s lidmi vyplývá i pro asistenta pedagoga celá řada rizik. Jsou jimi ohroženi jak začátečníci - absolventi s chybějící dlouhodobější pedagogickou zkušeností, tak i pedagogičtí pracovníci zralí a zkušení, kteří mohou být často vyčerpaní a unavení. Jedná se totiž o dlouhodobě stresující zaměstnání kladoucí mimořádně vysoké nároky na využívání a rozvíjení komunikačních dovedností, schopnosti empatie, s vysokými adaptačními nároky po stránce psychické i fyzické (Jíšová, J., Palatová, H. 2012).

S tímto názorem souhlasí i A. Zemanová (2012), která ještě dodává, že práce asistenta pedagoga vyžaduje kladně motivovaného člověka, k jehož vlastnostem patří kladný vztah k dětem a lidem, trpělivost, pracovitost, ochota se dále vzdělávat, ochota pomáhat, vstřícnost, tolerantnost, důslednost, schopnost ovládat své emoce, schopnost týmové práce, kreativita a flexibilita. Musí to být pedagogický pracovník s pozitivní a vyrovnanou osobností (Zemanová, A., Palatová, H. 2012).

Asistent pedagoga vždy pracuje pod metodickým vedením pedagoga (třídního učitele, učitele odborných předmětů, učitele praktického vyučování), který zodpovídá za průběh i výsledky vzdělávání. Asistent pedagoga by měl aktivně s nimi spolupracovat a měl by být rovnocenným členem pedagogického sboru. Podporu asistentovi pedagoga poskytují i odborní pracovníci školských poradenských zařízení (srov. Zemanová, A., Palatová, H. 2012, Teplá, 2010) [MŠMT on-line]. V. Čadilová (2010) dodává, že pouze týmová práce může zajistit dobré podmínky pro výchovu a vzdělávání žáků se zdravotním postižením (Čadilová, V., Teplá, J. 2010).

2.4 Význam spolupráce učitele a asistenta pedagoga

Předpokladem dobré spolupráce asistenta pedagoga - učitele patří, je-li tato spolupráce založena na:

- dobrovolnosti - učitel i asistent chtějí spolupracovat, není to jen vůle vedení školy
- založena na rovnosti – všichni věří tomu, že všichni spoluúčastníci vzdělávání mají rovnocenné názory
- založena na sdíleném cíli – je důležité jít za stejným cílem
- různorodá - od společné výuky až po individuální přístup
- stále ve vývoji – na vzájemném vztahu je nutné neustále pracovat

Prvořadým úkolem je předem a jasně definovat role učitele i asistenta pedagoga při výuce, a tím plně využít potenciál asistenta pedagoga ve třídě. Je nutné spolupracovat nejen při samotné výuce, ale obzvláště důležité je společné plánování a příprava na výuku. Důležitou roli hraje zpětná vazba. Pokud není asistent zapojen do plánování, je jeho práce při výuce mnohem méně efektivní, pouze se přizpůsobuje dané situaci, aniž by ji mohl dostatečně ovlivnit ve prospěch konkrétního žáka. To může vést k menší míře zapojení žáka a tím by mohlo být negativně ovlivněno jeho vzdělávání. Učitel a asistent by měli při plánování obousměrně informovat o znalostech, pochopení látky i dovednostech jednotlivých žáků, obsahu výuky, výukových cílech, úkolech, plánech. [IŠ on-line]

Učitel - nese veškerou zodpovědnost za vzdělání žáka s postižením. Podle pokynů učitele pracuje asistent pedagoga. Pro jejich společnou práci je nezbytné, aby se navzájem informovali a měli přesně vymezené kompetence mezi sebou. Učitel asistenta pedagoga metodicky vede, radí mu a zadává úkoly, které asistent následně plní s integrovaným žákem (Uzlová, I. 2010).

Vzájemný vztah učitele a asistenta pedagoga je dán charakterem spolupráce těchto dvou osob. Základem dobré spolupráce je vzájemná informovanost a vymezení kompetencí.

I. Uzlová (2010) ve svém praktickém průvodci pro asistenty uvádí „*prohřešky, které mohou negativně ovlivnit kvalitu práce a atmosféru ve třídě, a jichž by se proto měli učitel i asistent vyvarovat*“ (Uzlová, I. 2010, s. 52).

Učitelé by se měli vyvarovat těchto chyb:

- asistent není představen pedagogickému sboru
- asistent není představen dětem a není jim vysvětleno, proč je asistent ve třídě přítomen
- učitel si s asistentem nevymezí vzájemné postavení a role, neujasní si kompetence a pravidla spolupráce
- vzájemná komunikace při plánování práce vážne, případně není asistent seznámen s Individuálním vzdělávacím plánem žáka
- učitel přenáší zodpovědnost za vzdělání žáka na asistenta
- asistent zastupuje učitele při práci s celou třídou

Asistenti by se měli vyvarovat těchto chyb:

- asistent se příliš prosazuje, vměšuje se učiteli do jeho práce, nebo dokonce kritizuje jeho metody
- naopak je velmi pasivní, čeká na pokyny učitele, nepřichází s vlastní iniciativou
- nepřipravuje se na výuku, nevede záznamy o průběhu vzdělávání žáka
- je nespolehlivý
- kritizuje učitele před dítětem, rodiči

Shrnutí

Moderní přístup ke vzdělávání a nové snahy zpřístupnit vzdělávání žákům s tělesným postižením, zdravotním i sociálním znevýhodněním, umožnil vznik funkce asistenta pedagoga. Jedná se o funkci poměrně mladou, která se však velmi rychle a pružně zařadila do systému vzdělávání v České republice a tím umožňuje žákům, kterým ještě v poměrně nedávné minulosti bylo vzdělání buď zcela znemožněno, nebo jim bylo umožněno pouze ve speciálních zařízeních. Je správné, že dnes už je tato zkušenost jen neblahou vzpomínkou a naše školství se vydalo cestou integrace a inkluzivního vzdělávání. Tak se můžeme zařadit mezi vyspělé země s humánním pojetím výchovy a vzdělávání.

Funkce asistenta pedagoga je náročná jak na kvalifikační předpoklady, tak i na morální a osobnostní profil člověka, který ji vykonává. Na výkon tohoto povolání jsou kladeny vysoké nároky, a proto si zaslouží náš respekt i uznání.

3 Vliv spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga na vzdělávání žáků se zdravotním postižením v odborném výcviku na odborném učilišti pro tělesně postižené

3.1 Cíl výzkumného šetření, výzkumné otázky, metodologie

Hlavním cílem výzkumného projektu bylo provést analýzu u pěti vybraných informantů, u kterých SPC nebo PPP doporučuje asistenta pedagoga při výuce odborného výcviku (dále jen OV). Dalším cílem bylo zjistit, zda spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga má vliv na jejich práci v OV, a pokud ano, pak jakým způsobem je ovlivňuje.

Hlavní výzkumná otázka:

- Jaký vliv má spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga na vzdělávání žáků se zdravotním postižením v odborném výcviku na odborném učilišti pro tělesně postižené?

Vedlejší výzkumné otázky:

- Má asistent pedagoga jasně danou roli v procesu vzdělávání při výuce OV?
- Jsou na asistenta pedagoga kladeny vysoké nároky v odborné přípravě na vyučování, přípravě pomůcek na vyučování, manuální zručnosti a empatii k žákovi?
- Jsou jasné kompetence učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga při výuce OV?
- Dokáže učitel odborného výcviku pozitivně využít služeb asistenta pedagoga a přizpůsobit tak výuku OV?

Metodologie:

Ke zpracování výzkumného projektu byla použita kvalitativní výzkumná metoda a následně zpracováno pět kazuistických studií sledovaných informantů.

Použité výzkumné techniky:

- Pozorování informantů v jejich školním prostředí při výuce OV
- Rozhovor s informanty a rodiči, učiteli odborného výcviku, asistenty pedagoga

- Rozbor osobní dokumentace
- Rozbor školní dokumentace
- Analýza odborné literatury

Kvalitativní výzkum uvádí svá zjištění v nečíselné podobě, popisuje jevy a procesy tak, aby se z nich neztratil lidský faktor. Cennější než čísla jsou významy, komunikace v přirozeném prostředí. Zkoumá jedinečnost malých skupiny jevů. Typickým znakem tohoto výzkumu je explorace a popis případů, zabývá se slovy, texty, obrazy a interpretuje zjištěná data. (Gavora, P. 2000)

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního a lidského problému.

Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“

(Hendl, J. 2005, s. 50)

Rozhovor je explorativní výzkumná metoda, která vychází z komunikace. Rozhovor může být např. nestrukturovaný, polostrukturovaný nebo strukturovaný. Nestrukturovaný (volný) rozhovor je forma rozhovoru, kdy si osoby volně a nezávazně vyměňují své názory a reagují na ně. Strukturovaný rozhovor je forma rozhovoru, jehož cílem je získání odpovědí na předem připravený soubor otázek, který v nezměněné podobě předkládán všem jedincům z určitého souboru respondentů. Formulace otázek by proto měla být stálá a standardizovaná, jiný výraz může mít za následek různé odpovědi.

Polostrukturovaný rozhovor se vyznačuje tím, že máme připravený soubor otázek, které není nutné pokládat ve stejném pořadí a je možné je také částečně modifikovat, ale musí být zodpovězeny vždy všechny. Pro lepší porozumění a bližší specifikaci odpovědí se mohou pokládat doplňující dotazy. Kombinuje výhody a snižuje nevýhody nestrukturovaného a plně strukturovaného rozhovoru. Zásadní rozdíl mezi polostrukturovaným a volným rozhovorem často bývá předpisem prostředí, ve kterém se rozhovor provádí (Gavora, P. 2000).

Pro svůj výzkum jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami, který mi umožní získání odpovědí na výzkumné otázky. Při rozhovoru dbám na vytváření vztahu vzájemné důvěry, za důležitý považuji nedirektivní přístup, porozumění a zájem. Situaci informantů jsem předem prostudovala z dokumentů a spisů. Empatickým nasloucháním a citlivým kladením otázek, nebo jejich vhodným upravením, dosáhnu maximální možné autenticity a otevřenosti odpovědí informantů. Při rozhovoru budu

vycházet z předem připraveného seznamu otázek, které se vztahují k hlavní výzkumné otázce. Na začátku informantům představím svůj výzkumný záměr a ujistím o tom, že jejich anonymita zůstane zaručena. Zdůrazním možnost svobodné volby, zda mají zájem se výzkumu zúčastnit. Všechny informanty osobně znám, buď z pozice učitelky odborného výcviku, nebo asistentky pedagoga. Již dříve jsem s nimi i s jejich rodiči navázala vztah založený na důvěře.

Úkolem výzkumníka je, aby jak při vymýšlení otázek, tak při jejich pokládání nebyl sugestivní, tedy nevnucoval nikomu takové odpovědi, které by chtěl sám získat. Vždy by mělo jít při vedení rozhovoru o rovnocennou a dvoustrannou komunikaci. (Hendl, J. str. 169)

3.2 Charakteristika výzkumného prostředí a výzkumného vzorku

Výzkumné šetření bylo provedeno na Střední škole F. D. Roosevelta v Brně, která má více než 50 - letou tradici ve vzdělávání žáků s tělesným postižením. Kapacita školy je asi 250 žáků a 65 zaměstnanců. Z tohoto počtu zaměstnanců je 27 učitelů teoretického vyučování, 13 praktického vyučování, 8 asistentů pedagoga a zbylý počet zaměstnanců tvoří nepedagogičtí pracovníci. Škola nabízí široké spektrum vzdělání: střední vzdělání s maturitní zkouškou, střední vzdělání s výučním listem a střední vzdělání se závěrečnou zkouškou. Historie této školy je úzce spjata s Centrem Kociánka. V roce 1919 byl v renesančním záměčku na Kociánce založen Ústav pro tělesně vadné. Tento objekt a přilehlý park zakoupil „Spolek pro léčbu a výchovu mrzáčků a rachitiků“ za účelem vzdělávání tělesně postižených (viz příloha č. 3), o velký rozvoj ve vzdělávání se zasloužil první ředitel ústavu Jan Chlup.

V roce 1990 se stal ředitelem již Středního odborného učiliště a střední ekonomické školy pro tělesně postiženou mládež PaedDr. Vít Lepil, za jehož působení se nabídka oborů vzdělání rozšířila o rodinnou školu, praktickou školu tříletou, obchodní školu a ke každému oboru středního odborného učiliště (SOU) byl zřízen obor odborného učiliště (OU) - především pro žáky s kombinovanými vadami. Dále vzniklo dvouleté pomaturitní studium obchodní akademie. V roce 1995 byl ředitelem školy jmenován ředitelem školy RNDr. Jaromír Čech, který se zasloužil o kvalitnější vybavení tříd, zřídil učebny výpočetní techniky, ale narážel na nedostatečné prostorové zázemí, protože škola sídlila v pronajatých prostorách areálu Centra Kociánka a to v šesti různých budovách. Prostorové zázemí školy bylo pro handicapované žáky nedostatečné a hygienické podmínky již neodpovídaly legislativě. Jihomoravský kraj jako zřizovatel

školy se v roce 2002 rozhodl koupit objekt bývalé budovy školy v bezprostřední blízkosti Centra Kociánka k rekonstrukci a dostavbě s ohledem na potřeby zdravotně postižených žáků. Dne 3. září 2007 byl slavnostně zahájen školní rok v nových, moderních prostorách. Především žáci druhých a vyšších ročníků byli budovou, její barevností a bezbariérovostí přímo nadšeni a s novými prostorami se všichni velmi rychle szili. Od 1. září 2008 přešel i odborný výcvik realizovaný Centrem Kociánka pod střední školu. Současná ředitelka školy je Ing. Miroslava Zahradníková.

Výzkumný vzorek byl složen s informantů, kteří byli vybráni z různých oborů vzdělání odborného učiliště pro tělesně postižené. Většina z nich má kombinované postižení. Z důvodu závažné diagnózy a doporučení SPC využívají služeb asistenta pedagoga. Žáky osobně znám, jednak z pozice učitele odborného výcviku, tak i z pozice asistenta pedagoga. S výzkumným šetřením souhlasili a ochotně mi rozhovory poskytli. Neměla jsem problém získat pro svůj výzkum ani rodiče informantů, které také většinou osobně znám. Učitelé odborného výcviku i asistenti pedagoga jsou mými kolegy (viz příloha č. 2). Vzhledem k přátelským vztahům, které na pracovišti udržujeme, s výzkumným šetřením také souhlasili.

3.3 Interpretace výzkumného šetření – kazuistiky

PRVNÍ INFORMANT:

Jméno: Gábina

Rok narození: 1985

Diagnóza: Těžké tělesné postižení: mozková obrna – spastická kvadruparéza s dystonickými atakami - imobilní- elektrický vozík. Diabetes mellitus I. typu, vada zraku – brýle.

Rodinná anamnéza: Vyrůstala v úplné rodině, otec – středoškolské vzdělání, OSVČ pracuje ve stavebnictví, matka – středoškolské vzdělání, pracuje jako učitelka v MŠ. Zdravotní stav obou rodičů je dobrý. Mladší sestra – středoškolské vzdělání, pracuje jako vychovatelka, zdravotní stav dobrý. V rodině i v širším příbuzenstvu se jiné postižení nevyskytuje.

Těhotenství matky: rizikové, častá nevolnost

Porod: předčasný (v 8. měsíc), klešťový, hmotnost 2 kg, délka 47 cm

Úrazy: v 7. třídě ZŠ při zdolávání schodů za opory matky spadla a zlomila si stehenní kost – byla nutná operace.

Osobní anamnéza: již narození bylo dramatické. Vzhledem ke komplikacím při předčasném porodu, bylo použito kleští. Následovalo umístění do inkubátoru cca na 1. měsíc z důvodu dýchacích potíží. Zde pravděpodobně došlo k poškození zraku. Nosí brýle, přesto má potíže se čtením psaného i tištěného písma, obtížně se jí pracuje i na PC. Matka cvičila s dcerou 5 x denně Vojtovu metodu. V 9. třídě prodělala dvě operace – luxace kyčelních kloubů, prodlužování podkoleních vazů a třísel. V 18 letech byl diagnostikován diabetes mellitus I. typu, 4 x denně musí být aplikován inzulin. Gábina je upoutána na invalidní vozík, ale díky pravidelné a správně prováděné rehabilitaci je schopna se postavit a s pomocí chodítka krátký čas chodit.

Předškolní docházka, školní docházka, studium: mateřskou školu pro postižené navštěvovala 1 rok. Potom matka ukončila pracovní poměr a zůstala s dcerou doma, kde o ni pečovala. Nástup do první třídy měla o 2 roky odložen. V 8 letech nastoupila na Základní školu, kde byla integrována a matka byla její osobní asistent až do třetí třídy. V dalších ročnících jí asistovaly učitelky ZŠ ve svém pracovním volnu, podle zvláštního rozvrhu. Základní školu ukončila v 9. třídě s dobrým prospěchem. Nastoupila na Praktickou školu pro tělesně postižené v Jánských Lázních. Po jejím absolvování pokračovala ve studiu na SŠ F. D. Roosevelta v Brně, kde vystudovala Rodinnou školu, Obchodní školu, obor vzdělávání – Provozní služby. Nyní studuje na oboru vzdělávání – Zpracovatel přírodních pletiv. Během celé školní docházky i během studia musela Gábina docházet na rehabilitační cvičení. Denně cvičí na pohybovém léčebném přístroji Motometu a rekreačně se věnuje sportu pro postižené – boccia. Při samoobslužných činnostech potřebuje pomoc pečovatele. Asistentka jí připraví sešity, učebnice a ostatní pracovní pomůcky, hotoví zápis učiva, delší texty kopíruje a vlepuje do sešitu, případně předčítá z učebnice. Po budově školy se pohybuje pomocí elektrického vozíku, který si sama obsluhuje. Její školní docházka byla ovlivněna zdravotním stavem, ale vzhledem k dobrému rodinnému zázemí a vlastní houževnatosti z Gábiny vyrostla sebevědomá mladá žena.

Popis spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga na vzdělávání žáků se zdravotním postižením v odborném výcviku na odborném učilišti pro tělesně postižené vycházející z rozhovoru s oběma pedagogickými pracovníky:

Gábina nyní studuje obor vzdělávání – Zpracovatel přírodních pletiv: školní vzdělávací program vytvořený podle rámcově vzdělávacího programu 33-58-E/01. Jedná se o tříletý umělecko – řemeslný obor s výučním listem, zaměřeným na zhotovování užitných a dekoračních předmětů z pediku, proutí a dalších přírodních materiálů. Žáci se seznamují s různými typy výpletů a jejich užití při pletení košíků. Část výuky je také zaměřena na práci s různými alternativními materiály a na aplikaci výtvarných technik vhodných k zdobení košíkářských výrobků. Jedná se o práci náročnou na hrubou i jemnou motoriku. Vzhledem k postižení, Gábina pracuje s využitím služeb asistenta pedagoga. Vždy před začátkem vyučovací doby odborného výcviku se učitelka odborného výcviku sejde na krátkou poradu s asistentkou pedagoga. Učitelka OV zde stanoví téma a cíl vyučování. Upřesní strategii výuky i metody výuky. Vysvětlí a názorně předvede asistentce postup práce (ve výuce totéž zopakuje Gábina i ostatním žákům). Společně s asistentkou pedagoga připraví pomůcky, které Gábina mohou umožnit splnit nároky na výrobu a pletení košíkářských výrobků. Při samotné výuce asistentka sedí vedle a pomáhá při některých činnostech, které vzhledem k postižení Gábina nezvládá. Je nutné upevňovat rozpracovaný výrobek do speciálního kloubového svěráku, nastavit sklon a výšku (viz příloha č. 4). Vezmeme-li v úvahu, že pletení košíkářských výrobků vyžaduje i určitou fyzickou sílu, asistentka pomáhá utahovat pletené dílo. Učitelka OV dohlíží na správnost pracovního postupu při zachování všech bezpečnostních předpisů. Gábina nemá potíže s chápáním a porozuměním pracovních postupů, ale vzhledem k náročnosti práce a fyzické námaze je nutné častěji zařazovat krátké relaxační přestávky. Asistentka se svojí svěřenyní navázaly přátelský vztah, a proto pozná, kdy Gábina vykazuje známky únavy a snaží se vhodným zařazením přestávky a relaxačních cviků předejít jejímu vyčerpání.

Speciálně pedagogická diagnostika: motorické projevy jsou u informantky velmi omezeny. Gábina je upoutána na elektický invalidní vozík, který si sama ovládá. Informantka nezvládá velkou část samoobslužných činností, je odkázána na pomoc pečující osoby. V oblasti jemné motoriky jsou problémy zejména v oblasti grafomotoriky a ostatních manuálních činností. V oblasti rozumových schopností Gábina odpovídá průměrným hodnotám IQ. Vzhledem k oční vadě, má potíže se čtením drobnějšího písma.

Speciálně pedagogické doporučení: Doporučujeme individuální přístup se speciálně pedagogickými metodami, zařazení do menších kolektivů. Vzdělávání s využitím IVP. Omezení množství psaného textu, jiné formy zápisu – kopírování, zvětšení všech textů

a zadání, psaní na PC. Prodloužení časového limitu pro splnění manuálních úkolů. Dopomoc při sebeobslužných činnostech.

DRUHÝ INFORMANT:

Jméno: Pavel

Rok narození: 1990

Diagnóza: Středně těžké tělesné postižení: mozková obrna - kvadraparetická forma,

Rodinná anamnéza: Vyrůstal v úplné rodině, otec – středoškolské vzdělání, vedoucí skladu, matka – středoškolské vzdělání, v domácnosti – pečuje o postiženého syna. Zdravotní stav obou rodičů je dobrý. V rodině i v širším příbuzenstvu se jiné postižení nevyskytuje.

Těhotenství matky: v normě

Porod: předčasný (v 8. měsíc), hmotnost 1,5 kg, délka 42 cm

Úrazy: bez úrazů

Osobní anamnéza: Pavel se narodil předčasně, matka pracovala jako zdravotní sestra a přímo z pracovní směny z důvodu krvácení odjela do porodnice. Vzhledem k nízké porodní váze byl Pavel umístěn do inkubátoru. Záhy po opuštění inkubátoru začal vykazovat známky mozkové obrny, proto s ním matka 7 x denně cvičila Vojtovu metodu a to až do tří let. Po dobu docházky do MŠ matka s Pavlem cvičila 5 x denně, a po dobu docházky na ZŠ 2 x denně. Od dvou let až do patnáctého roku jezdil pravidelně do Lázní Boskovice. Nyní jezdí do Jánských Lázní. Ve 4. třídě ZŠ začal Pavel navštěvovat oddíl plavání a jógy, které navštěvuje dodnes. Nyní dochází pravidelně na rehabilitační cvičení a na hipoterapii. Matka se od Pavlova narození o syna velmi intenzivně stará. Odešla ze zaměstnání a svůj osobní život přizpůsobila zodpovědné péči o něj. Společnými silami dosáhli toho, že Pavel přes svoji závažnou diagnózu a nepříznivou prognózu není odkázaný na invalidní vozík. Chodí o francouzských holích a je veden k co největší samostatnosti.

Předškolní docházka, školní docházka, studium: Mateřskou školu Pavel navštěvoval v centru Kociánka Brno. V tomto centru absolvoval i základní školu. Učivo ZŠ zvládal s dobrým prospěchem, ale byl mu upraven individuální vzdělávací plán. Ze zdravotních důvodů byl nucen opakovat 5. třídu. V šestnácti letech nastoupil na SŠ F. D. Roosevelta na dvouletou praktickou školu. Pokračoval ve studiu na oboru vzdělávání – Provozní

služby. Nyní studuje na oboru vzdělávání – Tkalcovské práce. Asistentka pedagoga chystá školní pomůcky, sešity, učebnice a psací potřeby. Informant se snaží psát sám, ale při delším zápisu má ruku unavenou a zapisuje mu asistentka. Do sešitu delší texty okopíruje a vlepuje. Při přesunu po budově školy ho doprovází, případně nosí školní batoh. Pavel je snaživý mladý muž a díky dobrému rodinnému zázemí školní povinnosti zvládá.

Popis spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga na vzdělávání žáků se zdravotním postižením v odborném výcviku na odborném učilišti pro tělesně postižené vycházející z rozhovoru s oběma pedagogickými pracovníky:

Pavel nyní studuje obor vzdělávání – Tkalcovské práce: školní vzdělávací program vytvořený podle rámcově vzdělávacího programu 31-57-E/01 Textilní výroba. Jedná se o dvouletý obor s výučním listem. Žáci se připravují na zvládnutí jednoduchých tkalcovských prací při výrobě textilií a tvorby textilních výrobků s převahou strojně ruční práce. Jedná se převážně o práci vsedě, náročnou na jemnou motoriku, proto Pavel využívá služeb asistenta pedagoga. Učitelka odborného výcviku zkonzultuje s asistentkou pedagoga téma a cíl vyučování, stavový strategii a metody výuky. V odborném výcviku sedí asistentka pedagoga vedle Pavla, dohlíží na to, aby pracoval podle zadání učitelky odborného výcviku. Při práci na tkalcovském stavu asistentka pomáhá s návínem útku na tkalcovskou jehlu (člunek), dále při kontrole útku, který nesmí stahovat osnovu a při správném napojování nového útku. Na kolíkovém stavu informant vyžaduje asistenci při vázání uzlů a osnově před začátkem tkaní, a také při ukončování díla a vázání koncových uzlů. Učitelka OV kontroluje technologický postup i dodržování bezpečnosti práce.

Pokud Pavel pracuje na tkalcovském rámečku, nezvládá návlek příze do tkalcovské jehly, ale jinak pracuje samostatně. Toto tkaní vyžaduje hluboké soustředění, které ale může vést k dřívější únavě. Vzhledem k tomu, že výuka zahrnuje také přípravu materiálu na tkaní, různé tkalcovské techniky a tkaní na rozdílných tkalcovských stavech, učitelka OV vhodně zařazuje změnu činností a na pokyn asistentky i relaxační přestávky (viz příloha č. 5).

Speciálně pedagogická diagnostika: Pavel se pohybuje pomocí francouzských holí. Jemná motorika je narušena. Pracovní tempo volnější, zvýšená unavitelnost. Celková úroveň intelektových schopností v oblasti verbální je v horní třetině pásma lehké mentální retardace. V základní sebeobsluze nepotřebuje pomoc druhé osoby.

Speciálně pedagogické doporučení: Žákovi doporučujeme individuální přístup s využitím IVP. Z důvodu narušené grafomotoriky - upřednostňovat ústní projev a omezit množství psaného projevu, nahrazovat kopírováním delších textů. Doporučujeme prodloužení časového limitu všech manuálních činností, zařazení přestávek.

TŘETÍ INFORMANT:

Jméno: Patrik

Rok narození: 1995

Diagnóza: těžké tělesné postižení: mozková obrna - diparetická forma, imobilní – mechanický vozík, středně těžké zrakové postižení- atrofie očního nervu. Askenický fyzický habitus.

Rodinná anamnéza: vyrůstá v úplné rodině, otec – středoškolské vzdělání, technik, matka – středoškolské vzdělání, ergoterapeutka v domově pro seniory. Zdravotní stav obou rodičů je dobrý. Sestra studuje vysokou školu, zdravotní stav dobrý. V rodině i v širším příbuzenstvu se jiné postižení nevyskytuje.

Těhotenství matky: od pátého měsíce těhotenství – tonizace dělohy, příčná poloha plodu

Porod: předčasný 32. týden, koncem pánevním, hmotnost 1,450 kg, délka 40 cm. Došlo k zástavě srdce. Novorozenec umístěn na jednotku intenzivní péče. Apgar vyšetření – 2. Byla diagnostikována posthypoxická leukomalacie. Po stabilizaci dítě umístěno na 4. týdny do inkubátoru.

Úrazy: v deseti letech si následkem pádu zlomil nohu.

Osobní anamnéza: již těhotenství matky nebylo v pořádku. Od 5. měsíce docházelo k tonizaci dělohy. Plod měl příčnou polohu. Porod nastal v 32. týdnu těhotenství, koncem pánevním. Nastala zástava srdce a dítě muselo být oživováno. Následkem toho došlo k posthypoxické leukomalacii – rozpad mozkových buněk. Novorozenec byl umístěn na jednotku intenzivní péče a po stabilizaci do inkubátoru. Po propuštění z porodnice matka s Patrikem cvičila 4x denně Vojtovu metodu. Byla mu diagnostikována mozková obrna, je imobilní upoután na invalidní vozík. Dodatečně mu byla zjištěna vada očního nervu. Vzhledem k tomu, že má výborné rodinné zázemí

a denně matka s informantem cvičí, dokáže se s dopomocí postavit a s chodítkem ujít kratší vzdálenost. S doprovodem jezdí na trojkolce. Navštěvuje oddíl plavání a dochází na rehabilitaci. Potřebuje však péči u téměř všech samoobslužných činností. Rodina se mu příkladně věnuje a Patrik vyrůstá v láskyplném prostředí.

Předškolní docházka, školní docházka, studium: nástup do mateřské školy byl odložen o dva roky. Informant navštěvoval MŠ Kociánka v Brně. Školní docházku zahájil v osmi letech. V první třídě na doporučení třídní učitelky byl Patrikovi vyšetřen zrak. Byla mu zjištěna závažná oční vada. Na základní škole byl ve třídě se sníženým počtem žáků na 8, kromě učitele přítomen i asistent pedagoga. Jeho zdravotní stav vyžadoval individuální přístup a především zohledňování oční vady. Základní školu informant absolvoval s dobrým prospěchem. Po absolvování 9. třídy si informant zvolil obor vzdělání – Provozní služby na Střední škole F. D. Roosevelta v Brně. Texty z učebnice jsou Patrikovy zvětšovány, zápis do sešitu provádí asistentka pedagoga, písmo zvětší a texty vlepuje do sešitu. Barevně zvýrazňuje klíčová slova. Pomáhá při přesunu po budově školy. Školní povinnosti zvládá.

Popis spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga na vzdělávání žáků se zdravotním postižením v odborném výcviku na odborném učilišti pro tělesně postižené vycházející z rozhovoru s oběma pedagogickými pracovníky:

Patrik studuje dvouletý obor vzdělávání – Provozní služby: školní vzdělávací program vytvořený podle 69-54-E/01. Tento obor vzdělání připravuje žáky pro zvládnutí činností při pomocných pracích nejen v domácnosti, ale také ve zdravotnických, sociálních a ubytovacích službách a zařízeních. Po absolvování oboru najdou žáci uplatnění jako pomocníci ve službách, v ubytovacích zařízeních, ve veřejných prostorech, jsou způsobilí vykonávat pomocné práce při přípravě pokrmů, při údržbě prádla a oděvů, při šití a opravách prádla a při údržbě bytových doplňků. Odborný výcvik je rozdělen do těchto předmětů: úklidové práce, údržba bytových zařízení, údržba prádla a oděvů, příprava pokrmů, základy šití. Patrik využívá služeb asistenta pedagoga zejména předmětu šití oděvů. Učitelka odborného výcviku určí téma a cíl vyučování, stavový strategii a metody výuky. Vysvětlí a názorně ukáže asistence techniku šití jednotlivých stehů. Společně přichystají pomůcky na výuku. Při nácviku ručních stehů je využíváno speciální síťky a plastové jehly z důvodu lepší viditelnosti a zabránění popíchání ostrou jehlou (viz příloha 6). Po zvládnutí techniky šití na síti, nácvik pokračuje na látce s jehlou na ruční šití v kontrastních barvách. Asistentka pedagoga Patrikovi na látce

barevně označí body pro snadnější umístění jednotlivých vpichů. Šitý materiál je možné umístit do speciálního vyšívacího bubínku a připevnit kloubovým svěrákem ke stolu. Zde asistentka nastaví výšku a náklon bubínku, pomáhá s návlekm do jehly a uzlem na niti (viz příloha 6). Vzhledem k poruše koordinace oka a ruky asistentka sleduje správnost tvoření každého stehu. Učitelka odborného výcviku dohlíží na dodržování technologického postupu a bezpečnost práce. Tato práce vyžaduje pozornost, soustředění a je velmi náročná na zrak. Je nutné vhodně zařazovat přestávky a na vypracování úkolu je Patrikovi poskytnuto více času. Učitelka odborného výcviku dbá na střídání činností ve výuce. Na doporučení SPC o vyloučení činností, které se neslučují s rozsahem postižení je informant osvobozen od šití na šicím stroji a hodnocen pouze za ruční šití. Při práci s textem asistentka zvětšuje velikost písma i obrázků.

Speciálně pedagogická diagnostika: Patrik je dlouhodobým klientem SPC pro zrakově postižené. Jeho zraková vada vznikla na základě poruchy v oblasti CNS. Toto postižení zraku má za následek kolísání schopnosti pracovat se zrakem a je časově omezena. Je snižená schopnost zaměřit pozornost jen na jeden objekt mezi více objekty, má potíže odlišit objekt a pozadí. Z důvodu omezení zorného pole, je důležité vyhledat úhel, ze kterého je vidění nejefektivnější. Patrik nemá schopnost sledovat objekty na dálku. Má potíže při respektování řádku, problémy s nestrukturovaným textem a ztrácí se v textu. Projevují se u něho prodlevy mezi otázkou a odpovědí a poruchy koordinace oka a ruky.

Speciálně pedagogické doporučení: je nutné mít dobře osvětlenou pracovní plochu, zvětšení všech textů a zadání. Je dobré časté střídání činností závislých na zrakem a vyloučit nebo omezit činnosti, které se neslučují s rozsahem postižení. Při čtení by měl používat okénko, nebo barevně odlišnou záložku. Na vypracování úkolů poskytnout více času a zařazovat odpočinkové chvíle.

ČTVRTÝ INFORMANT:

Jméno: Hana

Rok narození: 1990

Diagnóza: Těžké tělesné postižení: stav po polytraumatu s apalickým syndromem, těžká centrální kvadruparéza, imobilní – mechanický vozík. Organická porucha osobnosti – středně těžkého stupně, porucha tempa a plynulosti řeči.

Rodinná anamnéza: Žije v neúplné rodině, otec – středoškolské vzdělání, vedoucí skladu, matka – středoškolské vzdělání, pracuje jako kadeřnice. Rodiče jsou rozvedeni, Hana žije s matkou, ale otce pravidelně navštěvuje. Zdravotní stav obou rodičů je dobrý. Starší sestra – středoškolské vzdělání, má dvě děti, nyní na rodičovské dovolené. V rodině i v širším příbuzenstvu se jiné postižení nevyskytuje.

Těhotenství matky: v normě

Porod: bez komplikací, hmotnost 3,8 kg délka 51 cm

Úrazy: v sedmé třídě měla Hana těžkou autonehodu. V autě zahynula její sestřenice a babička. Hana byla 4 měsíce v kómatu, byla jí provedena tracheotomie.

Osobní anamnéza: Informantka se narodila jako zdravé dítě a prožívala šťastné dětství v úplné rodině. Na základní škole měla až do sedmé třídy výborný prospěch. Po autonehodě – těžké tělesné postižení - centrální kvadruparéza, s apalickým syndromem, což je poranění mozku, kdy dochází k potrhání vláken v bílé hmotě mozku. Tato vlákna spojují jednotlivé nervové buňky, jež tvoří plášť obalující mozek, a jednotlivé oblasti mozku. K tomuto poranění dochází obvykle při velkém zrychlení následovaném prudkým zpomalením pohybu, při němž se mozek může poranit o vnitřní lebeční kost. Pacientka po probuzení z kómatu měla těžký neurologický deficit. Intelktové schopnosti v pásmu lehké mentální retardace. Vzhledem k tomu, že jí byla provedena tracheotomie, došlo k poškození hlasivek a Hana dnes mluví jen s velkými obtížemi, téměř neslyšně a vyslovení každého slova, jí činí velkou námahu. Je upoutána na invalidní vozík a zcela odkázána na pomoc druhých. Dalším onemocněním je atopický ekzém, kterým trpí od kojeneckého věku a s postupem let se bohužel nezlepšuje. Po těle má rozsáhlá ložiska ekzému, který ji neustále sužuje. Rodiče póurazový stres nezvládli a jejich vztah skončil rozvodem. Dnes Hana žije s matkou, ale otce občas navštěvuje.

Předškolní docházka, školní docházka, studium: Mateřskou i základní školu informantka navštěvovala v Moravském Krumlově. Ve třinácti letech jeden školní rok zameškala z důvodu léčby následků autonehody. Následně opakovala 7. třídu. Její prospěch se zhoršil. ZŠ absolvovala se slabším prospěchem, asistentkou byla její matka. Poté zahájila studium obchodní školy na SŠ F. D. Roosevelta v Brně. Nyní studuje obor vzdělání – Provozní služby. Vzhledem k úrazu Hana využívá služeb asistenta pedagoga při chystání školních pomůcek, psacích potřeb, sešitů, učebnic, při zápisu do sešitu, listování v učebnici a zejména při komunikaci. Asistentka velmi pozorně naslouchá

tomu, co se Hana pokouší sdělit a její výroky opakuje nahlas. Proto učitelé upřednostňují písemné zkoušení před ústním. Rozsáhlé texty jsou Haně do sešitu kopírovány a vlepovány. Informantka občas vykazuje známky rezignace, proto je nutné, aby ji učitelé i asistenti povzbuzovali a za snahu ocenily. Po budově školy Hanu přepravuje asistentka.

Popis spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga na vzdělávání žáků se zdravotním postižením v odborném výcviku na odborném učilišti pro tělesně postižené vycházející z rozhovoru s oběma pedagogickými pracovníky:

Hana studuje dvouletý obor vzdělání – Provozní služby: školní vzdělávací program vytvořený podle 69-54-E/01. Tento obor vzdělání připravuje žáky pro zvládnutí činností při pomocných pracích v domácnosti, sociálních a ubytovacích službách a zařízeních, ale také ve zdravotnických zařízeních. Absolventi oboru se uplatní jako pomocníci ve službách, v ubytovacích zařízeních, ve veřejných prostorech, jsou způsobilí vykonávat pomocné práce při přípravě pokrmů, při údržbě prádla a oděvů, při šití a opravách prádla a při údržbě bytových doplňků. Odborný výcvik je rozdělen do těchto předmětů: úklidové práce, údržba bytových zařízení, údržba prádla a oděvů, příprava pokrmů, základy šití. Služeb asistenta pedagoga Hana využívá zejména v předmětu příprava pokrmů. Učitelka seznámí asistenta s menu, které se bude ve výuce připravovat a zkonzultují společně jaká pracovní činnost, bude Haně přidělena. Jednotlivé chody menu se musí nejprve vynormovat. Na základě kuchařských norem je nutno přichystat a navážit suroviny. Potraviny, které jsou hluboce zmrazené, učitelka odborného výcviku nachystá předem. Z hygienických důvodů je nezbytný pracovní oděv. Žáci přichází na pracoviště v bílém pracovním plášti, bílé pracovní obuvi a s pokrývkou hlavy. Asistentka pomáhá informantce s oblékáním, přesunem na pracovišti i po budově školy. Učitelka OV na začátku výuky určí téma a cíl vyučování, stavový strategii a metody výuky. Každému žákovi je přidělena část práce na přípravě pokrmu. Hana využívá služeb asistentky zejména u práce s nožem, struhadlem, škrabkou, při míchání pokrmu a práci s elektrospotřebiči (viz příloha č. 7). Je nezbytné, aby v průběhu vaření učitelka OV i asistentka pedagoga dohlížely na dodržování zásad bezpečnosti práce. Pracoviště je přizpůsobeno pro žáky na invalidním vozíku, je zde upravena výška stolu i pracovní plochy, žáci používají kuchyňské náčiní s bezpečnostními prvky. Po uvaření menu, asistentka Haně pomáhá s konzumací a s umýváním nádobí a celkovým úklidem pracoviště.

Speciálně pedagogická diagnostika: motorické projevy jsou u informantky velmi výrazně změněny, hrubá motorika představující pohyby celého těla jsou v důsledku úrazu velmi omezeny. Hana je upoutána na invalidní vozík, a přestože s ní matka denně cvičí, pokrok nenastal. Informantka nezvládá velkou část samoobslužných činností, je odkázána na pomoc pečující osoby. V oblasti jemné motoriky jsou problémy zejména v oblasti grafomotoriky a ostatních manuálních činností. Komunikační schopnosti jsou zhoršeny provedenou tracheotomií, mluva je téměř neslyšná a vyžaduje velké soustředění. Je porušena plynulost i tempo řeči. Z tohoto důvodu je informantka málo mluvná, působí uzavřeným a rezignovaným dojmem. V oblasti rozumových schopností došlo úrazem k organické poruše osobnosti. Intelektové schopnosti v pásmu lehké mentální retardace. Hanka má potíže se zapamatováním si nového učiva, k provedení zadaného úkolu vyžaduje delší čas. Došlo k poruchám kognitivních funkcí, pozornosti, vnímání, paměti a zpracování informací. Je rychle unavená.

Speciálně pedagogické doporučení: Doporučujeme individuální přístup se speciálně pedagogickými metodami, zařazení do menších kolektivů. Vzdělávání s využitím IVP. Omezení množství psaného textu, jiné formy zápisu – kopírování, psaní na PC. Prodloužení časového limitu pro splnění úkolů. Dopomoc při sebeobslužných činnostech.

PÁTÝ INFORMANT:

Jméno: Martin

Rok narození: 1978

Diagnóza: Těžké tělesné postižení: posttraumatická kvadrupareza s levostrannou převahou, celková úroveň intelektových schopností je v horní třetině pásma LMR, porucha tempa a plynulosti řeči.

Rodinná anamnéza: Žije v úplné rodině, otec – vyučení, pracuje jako topič, matka – středoškolské vzdělání, nyní v důchodu. Oba rodiče mají dobrý zdravotní stav. Mladší sestra – středoškolské vzdělání, pracuje v administrativě, je vdaná má dvě děti, zdravotní stav dobrý. V rodině i v širším příbuzenstvu se jiné postižení nevyskytuje.

Těhotenství matky: v normě

Porod: bez komplikací, hmotnost 3,5 kg délka 51 cm

Úrazy: Při jízdě na kole - těžká autonehoda s mnohačetnými poraněními, včetně zhmoždění mozku.

Osobní anamnéza: Martin vyrůstal jako zdravý kluk v láskyplné rodině. Věnoval se několika sportům např. házené, stolnímu tenisu, kopané, plavání. Ve 13 letech při jízdě na kole Martina srazilo auto. Náhodou byly přivolány dvě vozidla záchranné služby. Osádka prvního vozu konstatovala exitus. Osádka druhého vozu zahájila oživovací pokusy. Po třičtvrtě hodiny byl převezen do nemocnice kde půl roku strávil v hlubokém kómatu. Měl zhmoždění mozku, zlomeniny všech končetin a žeber. Mnohačetná pohmoždění a drobnější tržné rány téměř na celém těle. Natrženou slezinu i plíce. Byla mu provedena tracheotomie, výživa byla podávána kanilou do žaludku. Po půl roce hluboké kóma přešlo do povrchového. Objevily se reakce na světlo a na bolest. Další půlrok strávil Martin v nemocnici, kde ho denně navštěvovali rodiče, mluvili na něho, pouštěli hudbu, prováděli masáže a potíraly proleženiny. Po roce stráveném v nemocnici přešel do domácí péče, kde se jeho stav začal zlepšovat. Navazoval oční kontakt, snažil se o pohyb i o komunikaci. Zdravotní stav se natolik zlepšil, že odjel s matkou do lázní Košumberk a tam nastal rehabilitační trénink. Matka s Martinem denně prováděla logopedická cvičení, ačkoli jim logoped řekl, že už nikdy mluvit nebude. Díky příkladnému rodinnému zázemí a péči Martin dnes komunikuje, i když je narušena plynulost řeči. Vrozená lateralita levé ruky musela být přeučena na pravou. Je upoután na invalidním vozíku, při sebeobslužných činnostech potřebuje pomoc pečovatele. Je optimista, který se živě zajímá o své okolí.

Předškolní docházka, školní docházka, studium: Mateřskou školu Martin navštěvoval od 3 do 7 let. Školní docházka byla o rok odložena z důvodu hravosti a školní nezralosti. Základní školu až do 6. třídy navštěvoval v Brně – Bohunicích. Z důvodu úrazu dva školní roky zameškal. V období domácí léčby ho denně navštěvovala učitelka ZŠ, která ho individuálně vzdělávala. 8. a 9. třídu absolvoval na ZŠ Kociánka se slabším prospěchem. Poté přešel na Střední školu F. D. Roosevelta v Brně, kde absolvoval dvouletou praktickou školu a rodinnou školu. Jeden rok navštěvoval počítačový kurz v centru Kociánka. Nyní studuje opět na SŠ F. D. Roosevelta, kde navštěvuje obor vzdělání – Provozní služby. Služeb asistenta pedagoga využívá při chystání psacích potřeb, sešitů, učebnic a školních pomůcek. Dále při zápisu do sešitů, kopírování a vlepování textů do sešitů a při přesunu po budově školy.

Popis spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga na vzdělávání žáků se zdravotním postižením v odborném výcviku na odborném učilišti pro tělesně postižené vycházející z rozhovoru s oběma pedagogickými pracovníky:

Martin studuje dvouletý obor vzdělání – Provozní služby: školní vzdělávací program vytvořený podle 69-54-E/01. Tento obor vzdělání připravuje žáky pro zvládnutí činností při pomocných pracích v domácnosti, v ubytovacích službách a zařízeních, ale také v sociálních a zdravotnických zařízeních. Absolventi oboru jsou způsobilí vykonávat pomocné práce, při údržbě prádla a oděvů, při přípravě pokrmů, při šití a opravách prádla a při údržbě bytových doplňků se uplatní jako pomocníci ve službách, v ubytovacích zařízeních a ve veřejných prostorách. Odborný výcvik je rozdělen do těchto předmětů: příprava pokrmů, základy šití, úklidové práce, údržba bytových zařízení, údržba prádla a oděvů. Služeb asistenta pedagoga Martin využívá zejména v předmětu údržba bytových zařízení. Učitel odborného výcviku určí téma a cíl vyučování, stavový strategii a metody výuky. Vysvětlí a názorně ukáže asistence techniku činností, které jsou obsahem výuky. Společně přichystají nástroje, se kterými budou žáci ve výuce pracovat, zkontrolují jejich funkčnost a bezpečnost. Žáci na pracoviště přicházejí v ochranném pracovním oděvu tj. modrý plášť, který asistentka pedagoga Martinovi obléká. Při některých činnostech používají ochranné brýle a při práci s větší hlučností používají sluchátka na ochranu sluchu. Asistentka informantovi pomáhá ve všech manuálních činnostech, zejména při práci s pilkou, pilníkem, štětcem, špachtlí atd. Vkládá mu do ruky jednotlivé nástroje a vede paži např. při řezání, pilování, natírání, nanášení lepidla, sádrování atd. (viz příloha č. 8). Učitel odborného výcviku dohlíží na dodržování technologického postupu při zachování bezpečnosti práce. Vzhledem ke zkřížené lateralitě má Martin ruku brzy unavenou, proto asistentka vhodně zařazuje přestávky, relaxační cviky i celkový odpočinek. Na tomto pracovišti je zvýšená hlučnost, prašnost a při natírání a nanášení lepidel zvýšená koncentrace výparů. Z tohoto důvodu je nutné často větrat a provádět mezioperační úklid pracoviště. Na svačinovou přestávku odchází žáci mimo pracoviště. K přesunu po budově školy využívá služeb asistentky pedagoga.

Speciálně pedagogická diagnostika: Martin je zcela imobilní – pohybuje se na mechanickém vozíku s asistencí druhé osoby. Jemná motorika je narušena, zejména vlevo. Pracovní tempo volnější, zvýšená unavitelnost. Celková úroveň intelektových schopností v oblasti verbální je v horní třetině pásma lehké mentální retardace.

Při manipulaci zapojuje pouze pravou ruku, pomalým tempem a patrným je třes, ovlivňující kvalitu písma. V základní sebeobsluze potřebuje pomoc druhé osoby.

Speciálně pedagogické doporučení: Žákovi doporučujeme individuální přístup s využitím IVP. Je nutný speciálně pedagogický přístup a metody, zařazení do menších kolektivů. Z důvodu narušené grafomotoriky - upřednostňovat ústní projev a omezit množství psaného textu. Doporučujeme prodloužení časového limitu všech manuálních činností, při výuce využití názorných pomůcek.

3.4 Závěry šetření

Hlavním cílem výzkumného projektu bylo získat informace o tom jaký vliv má spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga na vzdělávání žáků se zdravotním postižením v odborném výcviku na odborném učilišti pro tělesně postižené, má-li asistent pedagoga jasně danou roli v procesu vzdělávání při výuce OV. Jsou-li na asistenta pedagoga kladeny vysoké nároky v odborné přípravě na vyučování, přípravě pomůcek na vyučování, manuální zručnosti a empatii k žákovi, jsou-li jasné kompetence učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga při výuce OV a dokáže-li učitel odborného výcviku pozitivně využít služeb asistenta pedagoga a přizpůsobit tak výuku OV. Zásadní a nejdůležitější informace byly získány z kazuistických studií pěti sledovaných informantů, a to formou pozorování, rozhovoru s nimi a jejich rodiči, učiteli odborného výcviku a asistenty pedagoga. Také analýzou jejich zdravotní dokumentace.

Hlavní výzkumná otázka: Jaký vliv má spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga na vzdělávání žáků se zdravotním postižením v odborném výcviku na odborném učilišti pro tělesně postižené? Kazuistické studie dokázaly, že spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga v odborném výcviku na odborném učilišti pro tělesně postižené může velmi výrazně ovlivnit vzdělávání žáků se zdravotním postižením. Tato spolupráce má velký význam při vzdělávání a má zásadní dopad na výuku odborného výcviku. Z kazuistických studií všech pěti informantů vyplývá, že špatná, nebo nedostatečná spolupráce by velmi negativně ovlivnila nejen odborný výcvik, ale i profesní připravenost jednotlivých informantů.

Vedlejší výzkumné otázky: Má asistent pedagoga jasně danou roli v procesu vzdělávání při výuce OV? Asistent pedagoga je podpůrná pedagogická profese a informanti využívají jeho služeb. Učitel odborného výcviku řídí celý proces výuky

odborného výcviku, určí téma a cíl vyučování, stanoví strategii a metody výuky. Dbá na dodržování správnosti technologického postupu práce a dodržování bezpečnosti a hygieny při práci nejen žáků, ale i asistentů. Odborně vede vzdělávací proces a asistent pedagoga pracuje podle jeho pokynů.

Jsou na asistenta pedagoga kladeny vysoké nároky v odborné přípravě na vyučování, přípravě pomůcek na vyučování, manuální zručnosti a empatii k žákovi? Z kazuistických studií všech pěti informantů vyplývá, že odbornou přípravu na vyučování má plně ve své kompetenci učitel odborného výcviku. Teoreticky i prakticky však asistenta pedagoga s přípravou na vyučování seznámí. Na přípravě pomůcek na vyučování, případně zkontrolování jejich funkčnosti a bezpečnosti pracují společně. Od asistenta pedagoga se v odborném výcviku vyžaduje určitá manuální zručnost a je na učiteli OV, aby asistentovi teoreticky vysvětlil a názorně ukázal činnosti, které budou ve výuce procvičovány a dbal na jejich správném pochopení i správném provádění ze strany asistenta i žáků. Asistent však nesmí za žáka pracovat, pouze pracovat s ním. Vysoké nároky jsou kladeny na osobní a mravní profil asistenta pedagoga, kladný přístup i empatie k žákovi přispívá k jeho úspěšnému vzdělávání. Výuka odborného výcviku trvá 6-7 (šedesátiminutových) hodin a příznivé školní klima je přínosem pro zvládnutí všech úkolů.

Jsou jasné kompetence učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga při výuce OV? Učitel odborného výcviku nese veškerou zodpovědnost za vzdělávání žáků. Musí perfektně zvládat praktické dovednosti, které odpovídají jeho profesi - respektive specializaci, pomocí moderních metod vyučování umět své žáky pro daný obor motivovat a zaujmout. Odborný výcvik vede cílevědomě a plánovitě, uplatňuje zde svoje dovednosti i zkušenosti, jak odborné, tak i pedagogické. Asistent pedagoga pracuje podle pokynů učitele, který asistenta metodicky vede. Zadává úkoly, které asistent se žákem plní.

Dokáže učitel odborného výcviku pozitivně využít služeb asistenta pedagoga a přizpůsobit tak výuku OV? Z kazuistických studií vyplývá, že učitel odborného výcviku a asistent pedagoga úzce spolupracují, vzájemně se doplňují a podporují. Tím pozitivně ovlivňují výuku odborného výcviku a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Výuka odborného výcviku trvá 6-7 (šedesátiminutových) hodin a příznivé školní klima je přínosem pro zdárný průběh vzdělávání.

Závěr

Tato bakalářská práce měla za cíl výzkumným šetřením zjistit, jaký vliv má spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga v oborech vzdělávání na odborném učilišti pro tělesně postižené. Ke zpracování výzkumného projektu byla použita kvalitativní výzkumná metoda a následně zpracováno pět kazuistických studií sledovaných informantů. Byly použity výzkumné techniky: pozorování informantů v jejich školním prostředí při výuce OV, rozhovor s informanty a rodiči, učiteli odborného výcviku, asistenty pedagoga. Dále pak rozbor osobní dokumentace, rozbor školní dokumentace a analýza odborné literatury. Z kazuistických studií bylo prokázáno, že spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga mají značný vliv na vzdělávání žáků v odborném výcviku. Dobrá spolupráce vede k tomu, že žáci zvládají náročnost výuky odborného výcviku, získávají praktické zkušenosti, manuální zručnost i odborné znalosti a dovednosti. Asistent pedagoga má jasně danou roli v procesu vzdělávání při výuce odborného výcviku. Učitel odborného výcviku řídí a odborně vede celý proces vzdělávání, určuje téma i cíl výuky, rozhoduje o strategii a metodách výuky. Je zodpovědný za dodržování technologického postupu a bezpečnost a hygienu práce. Asistent pedagoga dbá jeho pokynů. Odbornou přípravu na vyučování, výklad, instruktáž i názornou ukázkou provádí učitel odborného výcviku. Teoreticky i prakticky s přípravou asistenta seznámí. Společně pracují na přípravě pomůcek. Asistent pedagoga kromě kladných osobnostních a morálních vlastností, by měl v odborném výcviku prokázat i jistou manuální zručnost. Jejich dobrá spolupráce se pozitivně odráží do celého procesu vzdělávání odborného výcviku. Uvědomíme-li si, že výuka OV trvá 6 až 7 šedesátiminutových hodin, je důležité, aby ve výuce panovala vstřícná a tvůrčí atmosféra.

Shrnutí

Tato bakalářská práce si vzala za cíl zjistit, jaký vliv má spolupráce učitele odborného výcviku a asistenta pedagoga na vzdělávání žáků se zdravotním postižením v odborném výcviku na odborném učilišti pro tělesně postižené. Je členěna na teoretickou a praktickou část, kdy teoretická část je tvořena dvěma kapitolami. První kapitola má dvě roviny. Úvodní rovina se zabývá legislativou umožňující vzdělávání žáků na speciální škole a charakteristikou postiženého žáka obecně. Druhá rovina je zaměřena na učitele odborného výcviku nejprve v historickém a následně i v současném kontextu. Následující kapitola je věnována funkci asistenta pedagoga, a to od počátku vzniku této profese až po současnost, náplň jeho práce i význam spolupráce s učitelem. Ve třetí kapitole je popsán hlavní cíl výzkumu, výzkumné otázky a metodologie. Formou výzkumu je kvalitativní šetření metodou rozhovorů s učiteli odborného výcviku, asistenty pedagoga, žáky a jejich rodiči. Dále pak pozorování informantů v jejich školním prostředí při výuce odborného výcviku, rozbor osobní a školní dokumentace a analýza odborné literatury.

Summary

The aim of this bachelor thesis was to assess the influence of cooperation of special training teacher and teacher assistant in education fields at vocational school for disabled students. The bachelor thesis consists of theoretical and practical part. The theoretical part is formed by two chapters: first chapter has two major topics. First topic is dealing with the legislation concerning educational processes at special school and also with general characteristics of disabled or impaired pupils. Second topic is focused on the teachers of vocational training, both in historical and contemporary contexts. Next chapter deals with the post of teacher's assistant, since the beginnings of this profession until these days, with the content of his/her work and their cooperation with teachers. Last chapter describes the main aim of the research, used research questions and methodology. The research method was qualitative survey by means of interviews with teachers, teacher's assistants, students and their parents; also the observation of informants in educational process - vocational training, personal and school documentation analysis and last but not least technical literature analysis.

Použitá literatura

- BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M., *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami I*. Brno: Paido, 2007, Edice pedagogické literatury ISBN 978-80-7315-163-8.
- ČADÍLEK, M., STEJSKALOÁ, P., *Didaktika praktického vyučování II*. 2vyd. Brno: MU PF Akademické nakladatelství, 2003. ISBN 978-80-253-0228-6
- ČADILOVÁ, V., ŽAMPACHOVÁ, Z., *Edukačně-hodnoticí profil dítěte s poruchou autistického spektra (do 7 let)*. Praha: IPPP ČR, 2007. ISBN 978-80-86856-32-2.
- ČADOVÁ, E., a kol. *Metodika práce se žákem s tělesným postižením a zdravotním znevýhodněním* 2012 Univerzita Palackého v Olomouci, 2012 ISBN 978-80-244-3308-0
- ČIHÁKOVÁ, M., HAVLÍČEK, V., *Příprava klasifikačního standardu pro učitele odborných předmětů a odborného výcviku*. Praha, Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-12-5
- FIALOVÁ, I., *Analýza faktorů determinujících edukaci a profesní orientaci jedinců se zdravotním postižením* Brno: Masarykova univerzita 2011 ISBN 978-80-210-5591-9
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 8-073-67040-2.
- PALÁTOVÁ, H., a kol. *Spolupráce s asistentem pedagoga* Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. 2012 ISBN 978-80-87652-65-7
- PRŮCHA, J., *Pedagogická encyklopedie* Praha. Portál, s.r.o., 2009. 936 s. ISBN 978-80-7367-546-2.
- PRŮCHA, J. *Pedagogický výzkum: Uvedení do teorie a praxe*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3.
- RENOTIÉROVÁ, M., LUDVÍKOVÁ, L., a kol. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 290 s. ISBN 80-244-0646-2.
- TEPLÁ, M., ŠMEJKALOVÁ, H., *Základní informace k zajišťování asistenta pedagoga do třídy, v níž je vzděláván žák nebo žáci se zdravotním postižením*. Praha 2010. ISBN 978-80-86856-66-7

UČITELSKÉ NOVINY č. 18 (říjen 2007). Praha Gnosis, 2007. Vychází týdně. ISSN 0139 - 5718.

UZLOVÁ, I., *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním: praktický průvodce pro osobní a pedagogické asistenty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 8073677644.

VALENTA, M., MICHALÍK, J., *Metodika práce asistenta pedagoga žáka s mentálním postižením* Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. 2012 reg. č.: CZ.1.07/1.2.00/14.0020

VINTR, J. *Úvod do didaktiky odborného výcviku* 2. vyd. České Budějovice: PF JU, Vlastimil Johanus Tiskárna, 2004. ISBN 80-7040-689-5.

ZELINKOVÁ, O., *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program* Praha: Portál. 2001, 207 s. ISBN 80-7178-544-X

Použité internetové zdroje:

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb [online].[cit. 15. leden 2014]. Dostupné z:<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-116-2011-sb> kterou se mění vyhláška č. 72 / 2005 sb

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání Děti, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb [online].[cit. 15. leden 2014]. Dostupné z:<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-147-2011-sb> kterou se mění vyhláška č. 73 / 2005 sb

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. [cit. 18. leden 2014]. <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Zákon č. 563/2004 Sb. – o pedagogických pracovnících [online]. [cit. 8. února 2014]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/zakon-c-563-2004-sb-o-pedagogickych-pracovnicich>

Ministerstvo práce a sociálních věcí: Nařízení vlády č. 469/20002 katalog prací a kvalifikační předpoklady o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, ve znění nařízení vlády č. 331/2003Sb., [online]. [cit. 1. února 2014]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/3348/Katalog_praci.pdf

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Zákon č. 317/2005 Sb. – o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků [online]. [cit. 11. února 2014]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-317>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Rámcové vzdělávací programy [online]. [cit. 2. března 2014]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vydani-ramcovych-vzdelavacich-programu>

Inkluzivní škola: *Asistent pedagoga*. [online]. [cit. 18. únor 2014]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/asistent-pedagoga>

Střední škola F. D. Roosevelta pro tělesně postižené, Brno, Křížíkova 11: *Základní informace* [online]. [cit. 15. leden 2014]. Dostupné z: <http://www.sstpm.qmail.cz/>

Seznam příloh

1. Seznam doplňujících otázek pedagogickým pracovníkům
Seznam doplňujících otázek žákům a jejich rodičům
2. Souhrnný přehled o pedagogických pracovnících – účastnících výzkumu
3. Historická budova školy
Současná budova školy
4. Ukázky upnutí rozpracovaného výrobku do kloubového svěráku
5. Ukázky různých technik tkaní
6. Ukázka šití na síťce pomocí plastové jehly
Ukázka šití pomocí speciálního bubínku, s vyznačením jednotlivých vpichů
7. Ukázka dopomoci asistentky pedagoga při přípravě pokrmů
8. Ukázka dopomoci asistentky pedagoga při údržbě bytových zařízení

Příloha 1

Seznam doplňujících otázek pedagogickým pracovníkům

1. Věk?
2. Délka pedagogické praxe?
3. Vzdělání?
4. Jakou formou spolupracujete s asistentem pedagoga?
5. Kdo vypracovává přípravu na vyučování?
6. Kdo připravuje pomůcky na výuku?
7. Konkrétní činnosti, při kterých žáci využívají služeb asistenta pedagoga?

Seznam doplňujících otázek žákům a jejich rodičům

1. Jak probíhalo těhotenství matky?
2. Jak probíhal porod?
3. Úrazy?
4. Jaká je vaše rodinná anamnéza?
5. Jak probíhalo předškolní a školní vzdělávání?

Příloha 2

Souhrnný přehled o pedagogických pracovnících – účastnících výzkumu

UČITEL ODBORNÉHO VÝCVIKU	VĚK	DÉLKA PED. PRAXE	SOU	SŠ	VŠ
Žena	42	14	ANO	ANO	ANO
Žena	40	5	ANO	ANO	ANO
Žena	62	35	ANO	ANO	NE
Žena	58	14	ANO	ANO	NE
Muž	30	7	ANO	ANO	ANO
Žena 80%	Ø 46,4	Ø 15	100%	100%	60%

ASISTENT PEDAGOGA	VĚK	DÉLKA PED. PRAXE	SOU	SŠ	VŠ
Žena	52	10	ANO	ANO	NE
Žena	54	9	ANO	ANO	NE
Žena	25	3	NE	ANO	NE
Žena	35	1	ANO	ANO	NE
Žena	46	5	NE	ANO	NE
Žena 100%	Ø 42,4	Ø 5,6	60%	100%	100%

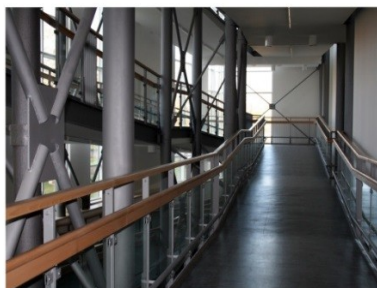
Příloha 3

Historická budova školy

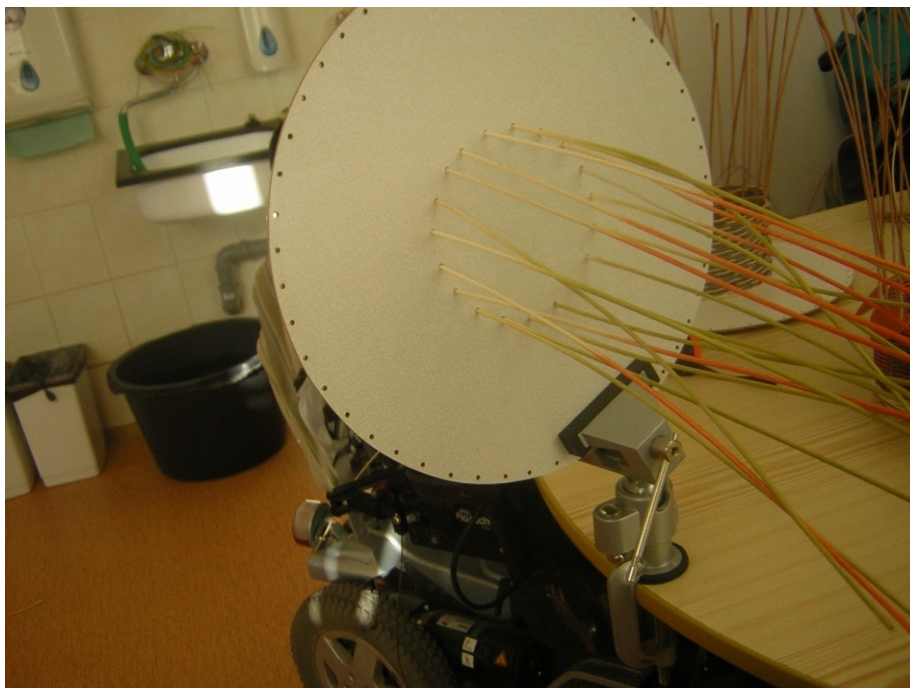

Střední škola F. D. Roosevelta pro tělesně postižené, Brno, Křížíkova 11

Současná budova školy

Příloha 4

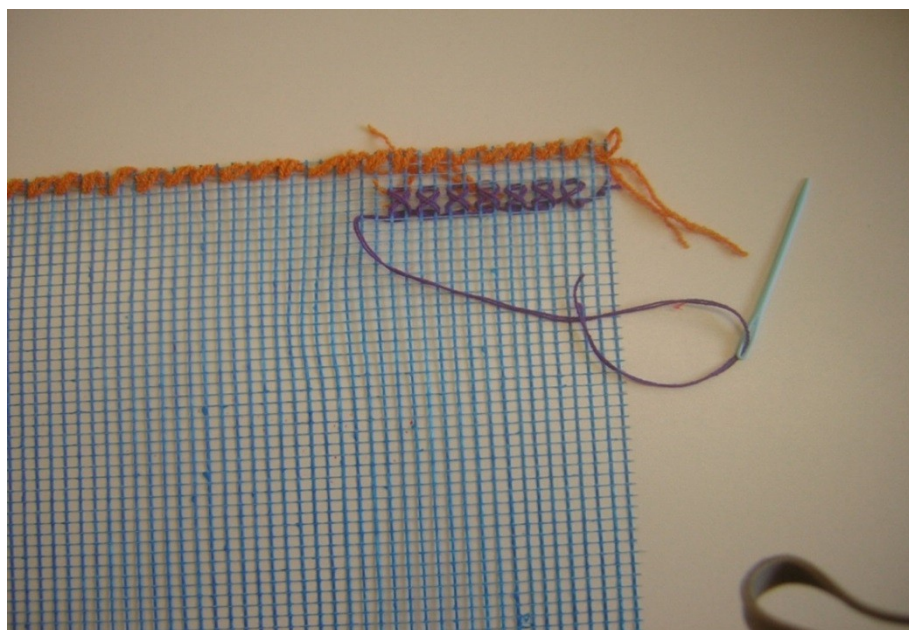
Ukázky upnutí rozpracovaného výrobku do kloubového svěráku.

Příloha 5

Ukázky různých technik tkání

Příloha 6

Ukázka šití na síťce pomocí plastové jehly

Ukázka šití pomocí speciálního bubínku, s vyznačením jednotlivých vpichů

Příloha 7

Ukázka dopomoci asistentky pedagoga při přípravě pokrmů

Příloha 8

Ukázka dopomoci asistentky pedagoga při údržbě bytových zařízení